

กฎหมายเกี่ยวข้องกับวงจรชีวิต

มนุษย์เราทุกคนเริ่มชีวิตตั้งแต่คลอดออกจากครรภ์มารดา ต่อจากนั้นก็กลายเป็นทารกที่จะอยู่ในความดูแลเลี้ยงดูของพ่อแม่จนโตเป็นหนุ่มสาวและมีครอบครัว ซึ่งจะเปลี่ยนสถานะเป็นพ่อแม่มีลูกสืบสายโลหิตต่อไปจนในที่สุดก็ต้องถึงแก่ความตาย นี่คืวงจรชีวิตของมนุษย์ทุกคน

สำหรับกฎหมายซึ่งเป็นผลผลิตของสังคมและทุกสังคมจะต้องมีกฎหมายนั้นจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนในสังคมตั้งแต่เริ่มคลอดจนถึงแก่ความตายตามวงจรชีวิตที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับวงจรชีวิตนี้จะแยกออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เริ่มชีวิตใหม่

- ก. การเกิด
- ข. บุตรใคร
- ค. บุตรบุญธรรม

ตอนที่ ๒ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

- ก. การศึกษา
- ข. บัตรประจำตัวประชาชน
- ค. การรับราชการทหาร
- ง. ครอบครัว

ตอนที่ ๓ จบชีวิต

- ก. การตาย
- ข. มรดก (การตกทอดทรัพย์สินของผู้ตาย)

ตอนที่ ๑ เริ่มชีวิตใหม่

ก. การเกิด

เมื่อเด็กคลอดออกจากครรภ์มารดาแล้ว กฎหมายกำหนดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กต้องปฏิบัติอย่างไรบ้าง

ข. บุตรใคร

เด็กที่คลอดจากครรภ์มารดาโดยธรรมชาติย่อมรู้ได้ว่าใครเป็นแม่ของเด็กนั้นแต่สำหรับพ่อมีปัญหาว่าใครเป็นพ่อที่ชอบด้วยกฎหมายของเด็กที่คลอดออกมานั้น กฎหมายจึงต้องกำหนดไว้เป็นพิเศษในเรื่องนี้

ค. บุตรบุญธรรม

ถ้าหากสามีภรรยาไม่มีบุตรแต่อยากมีเด็กเลี้ยงดู จึงไปขอบุตรของบุคคลอื่นมาเลี้ยงเสมือนเป็นบุตรของตนในกรณีนี้ยอมทำได้ด้วยชอบกฎหมาย โดยการจดทะเบียนรับเป็นบุตรบุญธรรม ดังนั้นจึงต้องพิจารณาว่า กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างไรบ้าง

ก. การเกิด

การเกิดเป็นจุดเริ่มต้นของสภาพบุคคล และเป็นจุดเริ่มต้นที่กฎหมายเข้ามามีบทบาท เมื่อมีเด็กเกิดในครอบครัว กฎหมายได้กำหนดหน้าที่ที่จะต้องแจ้งการเกิดดังต่อไปนี้

๑. กรณีเด็กเกิดในบ้าน

เมื่อหญิงตั้งครรภ์และได้คลอดลูกในบ้านของตนเอง ผู้มีหน้าที่แจ้งเด็กเกิดคือ “เจ้าบ้าน” หรือตามกฎหมายก็คือผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวอาจจะเป็นผู้อยู่ในฐานะเจ้าของบ้าน หรือหากเช่าบ้านคนอื่น ก็คือผู้อยู่ในฐานะผู้เช่า หรือผู้อยู่ในฐานะอื่น ๆ อย่างเช่น กรณีที่เจ้าของบ้านยกบ้านให้อยู่ฟรี ๆ ผู้ที่ได้รับการยกให้อยู่ก็เป็นเจ้าบ้านได้เหมือนกัน

นอกจากเจ้าบ้านแล้ว บิดา หรือมารดาของเด็กเป็นผู้มีหน้าที่แจ้งเช่นเดียวกัน

การแจ้งการเกิดนี้จะต้องแจ้งต่อนายทะเบียนท้องที่ที่เด็กเกิดภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่เกิด เช่น เด็กเกิดวันที่ ๕ มกราคม ๒๕๓๐ ก็ต้องแจ้งภายใน ๑๕ วัน คือ อย่างช้าวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๓๐ หรือถ้าเด็กเกิดวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๓๐ จะต้องแจ้งอย่างช้าวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐ เป็นต้น

ส่วนนายทะเบียนท้องที่ที่เกิดนั้น แยกไว้ ๒ กรณี

(๑) หากท้องที่นั้นอยู่ในเขตเทศบาล นายทะเบียนที่จะรับแจ้งการเกิด ได้แก่ ปลัดเทศบาล ณ ที่ทำการเทศบาล

(๒) หากท้องที่นั้นอยู่นอกเขตเทศบาล นายทะเบียนที่จะรับแจ้งการเกิด ได้แก่ กำนัน ณ ที่ทำการกำนัน

๒. กรณีเด็กเกิดนอกบ้าน

การเกิดนอกบ้าน คือ เกิดในที่ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่บ้านของตน เช่น เกิดที่บ้านของญาติ หรือในป่า ผู้ที่มีหน้าที่แจ้งการเกิด คือ บิดาหรือมารดาของเด็ก โดยต้องแจ้งแก่นายทะเบียนท้องที่ที่คนเกิดนอกบ้าน หรือท้องที่ที่จะพึงแจ้งได้นับแต่วันที่เกิด ซึ่งหมายความว่า เมื่อเด็กเกิดแล้ว บิดาหรือมารดาจะต้องแจ้งภายใน ๑๕ วันนับแต่วันที่เกิด แต่หากไม่สามารถแจ้งแก่นายทะเบียนในท้องที่ที่เด็กเกิดได้ภายใน ๑๕ วัน เช่น เกิดน้ำท่วมอย่างหนักเป็นเวลานานไม่อาจไปแจ้งท้องที่ที่เด็กเกิดได้ทันเวลา ก็สามารถแจ้งแก่นายทะเบียนท้องที่อื่น ๆ ได้

แต่ถ้ามีความจำเป็นและไม่อาจแจ้งได้ตามกำหนดเวลา ไม่ว่าจะแจ้งที่ท้องที่อื่นก็ตามก็ให้แจ้งภายหลังได้ แต่ต้องไม่เกิน ๓๐ วันนับแต่วันที่เกิด

ตัวอย่าง

หญิงตั้งครรภ์ และหลังเข้าไปในป่า ต่อมาคลอดลูก จะเห็นได้ว่าหญิงหรือมารดาของเด็ก ไม่อาจจะแจ้งแก่นายทะเบียนท้องที่ที่เด็กเกิดหรือท้องที่ใดๆ ที่สามารถจะแจ้งได้ในโอกาสแรกภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่เกิด เพราะยังคงอยู่ในป่า เมื่อผ่านไป ๒๐ วัน มารดาสามารถออกจากป่าได้แล้ว ดังนั้นวันที่อาจแจ้งได้ คือวันที่มารดาออกจากป่าหรือจะแจ้งวันอื่นก็ได้ แต่ภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่เด็กเกิด

ข้อสังเกต การคลอดลูกในโรงพยาบาลถือว่า เป็นการเกิดนอกบ้าน ซึ่งตามข้อ ๒ ผู้มีหน้าที่แจ้งคือบิดาหรือมารดา แต่ในทางปฏิบัติทางโรงพยาบาลจะจัดการเรื่องนี้เอง ซึ่งถือเป็นบริการของโรงพยาบาล โดยที่บิดาหรือมารดาไม่ต้องแจ้งแก่นายทะเบียนแต่อย่างใด

ในกรณีที่ผู้ใดพบเด็กเกิดใหม่ซึ่งถูกทิ้งไว้ ให้ผู้นั้นมีหน้าที่แจ้งต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ในท้องที่ที่ผู้นั้นพบเด็กโดยเร็ว และเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะแจ้งว่ามีคนเกิดต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้ง

โทษ ผู้มีหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นทั้งกรณีเด็กเกิดในบ้าน เด็กเกิดนอกบ้าน และผู้พบเด็กถูกทิ้ง ถ้าฝ่าฝืนไม่ทำตามหน้าที่ ย่อมมีความผิด อาจถูกปรับได้ไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท

เมื่อแจ้งเด็กเกิดในบ้านหรือนอกบ้านแล้วนายทะเบียนจะออกสูติบัตร (ใบแจ้งเกิด) ให้แก่ผู้แจ้งไว้เป็นหลักฐานซึ่งสูติบัตรจะแสดงสัญชาติ วัน เดือน ปีเกิด ชื่อบิดา มารดา อีกทั้งควรแจ้งชื่อของเด็กที่เกิดด้วย และถ้าประสงค์จะเปลี่ยนชื่อใหม่ ก็ให้แจ้งต่อนายทะเบียนภายใน ๖ เดือนนับแต่วันที่เด็กเกิด

ข. บุตรใคร

ปัญหาเรื่องความเป็นบิดา และบุตร หรือความเป็นพ่อแม่ลูกนั่นเอง ถ้าดูผิวเผินอาจจะมองเห็นว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญ เป็นเรื่องที่เราทุกคนรู้ๆ กันอยู่ว่าครอบครัวนี้มีใครเป็นบิดามารดาของเด็ก แต่ในทางกฎหมายไม่ได้พิจารณาจากข้อเท็จจริงที่รู้ๆ กัน บางที่เรารู้ว่า ผู้ชายคนนั้นเป็นบิดาของเด็ก แต่กฎหมายกลับไม่ยอมรับว่าเขาเป็นบิดา

ตัวอย่าง

ก แต่งงานกับ ข ตามประเพณี และอยู่กินกันฉันสามี ภริยา นาง ข ตั้งครรภ์และคลอดลูก เช่นนี้เรายอมรับว่า นาย ก เป็นบิดาของเด็กคนนั้น แต่กฎหมายไม่ยอมรับว่า นาย ก เป็นบิดาของเด็ก

การที่ชายหญิงจะอยู่กินกันฉันสามีภริยาที่ชอบด้วยกฎหมาย กฎหมายกำหนดว่าจะต้องจดทะเบียนสมรส (จดทะเบียนสมรส ณ ที่ทำการอำเภอ) หากอยู่กินกันเฉย ๆ โดยไม่จดทะเบียนสมรส แม้เราจะรู้ว่าเขาเป็นสามีภริยากันแต่กฎหมายกลับไม่ยอมรับว่าเป็นสามีภริยากันเลย และไม่ถือว่ามีความสัมพันธ์ต่อกันเลย ไม่ว่าจะอยู่ร่วมกันนานสักเพียงใด ดังนั้น หากชายหญิงต้องการเป็นสามีภรรยาถูกต้องตามกฎหมาย ก็จะต้องจดทะเบียนสมรสเสมอ

ฉะนั้น ในปัญหาที่ว่า ใครเป็นบิดา มารดาของเด็ก จะขอแยกพิจารณาเป็น ๒ กรณี

๑. เมื่อมีการจดทะเบียนสมรส

๒. เมื่อไม่มีการจดทะเบียนสมรส

๑. เมื่อมีการจดทะเบียนสมรส

เด็กที่เกิดจากหญิงที่ได้ทำการสมรสตามกฎหมายย่อมเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชาย เห็นได้ว่ากฎหมายยอมรับว่าชายจะเป็นบิดาของเด็กเมื่อได้มีการจดทะเบียนสมรสแล้ว

๒. เมื่อไม่มีการจดทะเบียนสมรส

กรณีเด็กที่เกิดจากหญิงที่ไม่ได้ทำการสมรสตามกฎหมาย ไม่ว่าจะแต่งงานตามประเพณี หรือพากันหนีไปอยู่ด้วยกัน (ที่เรียกว่า วิवाห์เหาะ) เด็กนั้นก็ไม่ว่าว่าเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชาย เพราะไม่มีการสมรส (ไม่มีการจดทะเบียนสมรส) จึงทำให้ชายและหญิงไม่มีความสัมพันธ์กันแต่ประการใด กฎหมายไม่ยอมรับว่าชายเป็นสามีของหญิง (มารดาของเด็ก) ซึ่งเป็นผลทำให้ชายไม่เป็นบิดาของเด็กตามกฎหมาย

ตามข้อ ๒ นี้ จะมีทางใดที่จะทำให้เด็กนั้นเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชาย กฎหมายได้กำหนดวิธีไว้ ๓ ประการ

(๑) ชายคนนั้นได้จดทะเบียนสมรสกับหญิงในภายหลัง เมื่อชายได้จดทะเบียนสมรสกับหญิงที่เป็นมารดาของเด็กในภายหลัง การสมรสนี้มีผลทำให้เด็กที่เกิดออกมาก่อนการสมรสนั้นเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชายทันทีนับแต่วันที่ทำกรจดทะเบียนสมรสกันนั่นเอง

บุตรที่เกิดก่อนมีการสมรสนั้น จะเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชายได้ตามกรณีนี้ก็ต่อเมื่อชายนั้นเป็นบิดาของเด็กที่แท้จริงด้วย หากหญิงไปสมรสกับชายอื่นซึ่งไม่ใช่บิดาเด็กนั้น ก็ไม่มีผลทำให้เป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชายคนนั้นได้

ตัวอย่าง นาย ก แต่งงานตามประเพณีโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับนางสาว ข ต่อมานางสาว ข ตั้งครรภ์และคลอดลูก เด็กที่เกิดมานั้น ไม่ใช่บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของนาย ก ถ้านาย ก ต้องการให้เด็กคนนั้นเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของตน ก็ทำโดยจดทะเบียนสมรสกับนางสาว ข ภายหลัง แต่ถ้านางสาว ข จดทะเบียนสมรสกับคนอื่นที่ไม่ใช่ นาย ก เช่น จดทะเบียนกับนาย ค เช่นนี้ไม่ทำให้เด็กคนนั้นเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของนาย ค เพราะนาย ค ไม่ใช่บิดาที่แท้จริงของเด็ก

(๒) ชายคนนั้นได้รับรองบุตร กรณีนี้ต่างจากข้อ ก เพราะไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาของเด็กแต่เป็นการจดทะเบียนรับรองว่าเด็กที่เกิดจากหญิงนั้นเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของตน

การจดทะเบียนรับรองเด็กเป็นบุตรนั้น จะมีผลทันทีนับแต่วันจดทะเบียน และมีผลแต่เฉพาะเด็กที่บิดาได้จดทะเบียนรับรองว่าเป็นบุตรเท่านั้น เด็กคนอื่นแม้จะเป็นพี่น้องเดียวกันกับเด็กคนนั้นก็ไม่มีผลเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชาย

การจดทะเบียนรับรองบุตรนี้ไม่ทำให้มารดาของเด็กเป็นภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายของชาย แต่ประการใด

ตัวอย่าง นายแดง แต่งงานตามประเพณีกับนางสาวขาว โดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสมีบุตรด้วยกัน ๕ คน คือ ก, ข, ค, ง และ จ เด็กทั้ง ๕ ไม่เป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของนายแดง ถ้านายแดงต้องการให้ ก และ ข เป็นบุตรของตนตามกฎหมาย ก็จดทะเบียนรับรอง ก และ ข เป็นบุตรของตนได้ เช่นนี้ย่อมไม่ทำให้ ค, ง และ จ เป็นบุตรตามกฎหมายของนายแดงไปด้วย อีกทั้งไม่ทำให้นางสาวขาวเป็นภริยาที่ถูกต้องตามกฎหมายของนายแดงเช่นกัน

(๓) ศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร ถ้าหากชายไม่ยอมจดทะเบียนสมรสกับหญิง หรือไม่ยอมจดทะเบียนรับรองบุตรแล้ว ก็ยังสามารถทำให้เด็กเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายได้โดยการฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้ศาลพิพากษาให้ชายรับเด็กที่เกิดจากหญิงนั้นเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของตน

การฟ้องคดีขอให้ศาลพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตรของชายนี้ จะมีผลทันทีนับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดและมีผลเฉพาะเด็กคนนั้น เด็กคนอื่นแม้เป็นพี่น้องเดียวกันกับเด็กคนนั้น ก็ไม่อาจเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชายได้ อีกทั้งไม่ทำให้มารดาของเด็กเป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายของชายเช่นกัน

ข้อสังเกต

(๑) หญิงซึ่งเป็นมารดาของเด็กไม่มีสิทธิฟ้องศาลเพื่อให้ชายรับรองตนเองว่าเป็นภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิแต่เพียงฟ้องขอให้รับเด็กที่เกิดจากตนและชายให้เป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชายเท่านั้น

(๒) ที่กล่าวมาเป็นเรื่องเฉพาะของชายว่าชายจะเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายของเด็กที่เกิดมาหรือไม่ เท่านั้น แต่ไม่ได้กล่าวถึงหญิงเลยว่า กรณีใดหญิงจะเป็นมารดาที่ชอบด้วยกฎหมายของเด็กได้บ้าง เหตุที่ไม่ได้กล่าวก็เพราะว่าโดยธรรมชาติแล้ว หญิงต้องเป็นมารดาของเด็กอยู่แล้วไม่ว่าจะมีการจดทะเบียนสมรส หรือไม่ก็ตามหญิงก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเด็กที่เกิดมานั้นไม่ใช่บุตรของตน เพราะตนเป็นคนคลอดเด็กออกจากครรภ์ของตนฉะนั้นเด็กจึงย่อมเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของหญิงเสมอ

สรุป

เด็กที่เกิดจากหญิงที่ได้จดทะเบียนสมรสกับชายย่อมเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชาย และหญิงแต่ถ้าเกิดจากหญิงที่ไม่ได้ทำการสมรสตามกฎหมาย ย่อมเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของหญิงผู้เป็นมารดาเท่านั้นไม่ว่าจะเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชายจนกว่าชายคนนั้นจะได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาของเด็กในภายหลังหรือจดทะเบียนรับรองว่าเด็กเป็นบุตรของตน หรือศาลพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตรเท่านั้น

ค. บุตรบุญธรรม

บุคคลอาจขอรับบุตรของผู้อื่นมาเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายได้โดยการจดทะเบียนเป็นบุตรบุญธรรมของตน กฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดหลักเกณฑ์การรับบุตรบุญธรรมไว้ดังต่อไปนี้

(๑) บุคคลที่จะรับผู้อื่นเป็นบุตรบุญธรรมได้ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๕ ปีบริบูรณ์ และต้องแก่กว่าผู้ที่ตนจะรับเป็นบุตรบุญธรรมอย่างน้อย ๑๕ ปี

(๒) ถ้าหากผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมเป็นผู้เยาว์ การรับบุตรบุญธรรมต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาของผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมและถ้าผู้ที่เป็นบุตรบุญธรรมมีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๕ ปี ก็ต้องให้ผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมสมัครใจด้วย

(๓) ถ้าไม่มีผู้ให้ความยินยอมดังกล่าว หรือมีแต่ไม่สามารถแสดงเจตนาให้ความยินยอมได้หรือไม่ให้ความยินยอมและการปฏิเสธไม่ให้นั้นเป็นไปโดยไร้เหตุผล และเป็นปฏิปักษ์อย่างร้ายแรงต่อสุขภาพ ความเจริญหรือสวัสดิภาพของผู้เยาว์ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้ประสงค์จะขอรับบุตรบุญธรรม หรืออัยการจะร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งอนุญาตให้มีการรับบุตรบุญธรรมก็ได้

(๔) ถ้าผู้รับบุตรบุญธรรมหรือผู้จะเป็นบุตรบุญธรรมมีคู่สมรสโดยชอบด้วยกฎหมายด้วย การรับบุตรบุญธรรมต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสก่อนเว้นแต่คู่สมรสไม่สามารถแสดงเจตนาให้ความยินยอมได้หรือไม่เสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ และไม่มีใครได้รับข่าวคราวประการใดเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑ ปี ในกรณีนี้ต้องร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งอนุญาตแทนการให้ความยินยอมของคู่สมรสนั้น

(๕) บุตรบุญธรรมจะเป็นบุตรบุญธรรมของบุคคลอื่นในขณะเดียวกันไม่ได้ และการรับบุตรบุญธรรมสมบูรณ์ต่อเมื่อได้จดทะเบียนตามกฎหมายแล้ว

ข้อสังเกต บุตรบุญธรรมย่อมมีฐานะเช่นเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมแต่ไม่สูญเสียสิทธิและหน้าที่ในครอบครัวที่ได้กำเนิดมา เช่น สิทธิในการรับมรดกบิดามารดาเดิม เมื่อมีการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมแล้ว อำนาจปกครองบิดามารดาโดยกำเนิดก็หมดไปนับแต่วันเวลาที่เด็กเป็นบุตรบุญธรรม

ถ้าจะเลิกรับบุตรบุญธรรม ทำได้ดังนี้

(๑) ในกรณีที่บุตรบุญธรรมยังเป็นผู้เยาว์ การเลิกก็ต้องได้รับความยินยอมจากบิดาและมารดาก่อน

(๒) ถ้าบุตรบุญธรรมบรรลุนิติภาวะแล้ว อาจตกลงกันเองระหว่างผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมแล้วไปจดทะเบียนเลิกรับบุตรบุญธรรมก็ได้

การเลิกรับบุตรบุญธรรมจะสมบูรณ์จะสมบูรณ์ต่อเมื่อมีการจดทะเบียนเลิกรับบุตรบุญธรรม

ตอนที่ ๒ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

เมื่อเด็กเติบโตอยู่ในวัยพอสมควรแล้ว จะเกี่ยวข้องกับบ้านเมืองหรือทางราชการ หลายประการตั้งแต่เรื่องการศึกษา บัตรประจำตัวประชาชน การรับราชการทหาร ในขณะเดียวกัน เมื่อถึงวัยอันสมควรบุคคลก็อาจมีครอบครัวและเกิดความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างสามีภริยาและระหว่างพ่อแม่ลูก ซึ่งจะแยกกล่าวดังต่อไปนี้

ก. การศึกษา

เพื่อให้เด็กมีความรู้และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต จึงมีกฎหมายพระราชบัญญัติประถมศึกษาออกมาบังคับให้ผู้ปกครองของเด็กจะต้องส่งเด็กเข้าโรงเรียนประถมศึกษา

ข. บัตรประจำตัวประชาชน

เพื่อความสะดวกในการตรวจสอบและการติดต่อระหว่างทางราชการกับประชาชนด้วยตนเอง จึงมีกฎหมายกำหนดให้ประชาชนต้องมีบัตรประจำตัว

ค. การรับราชการทหาร

ประชาชนทุกคนโดยหลักจะต้องช่วยกันป้องกันประเทศหรือรับใช้ชาติ ทั้งนี้เพื่อความผาสุกของทุกคนในสังคม กฎหมายจึงกำหนดหน้าที่ให้ผู้ชายไทยทุกคนรับราชการทหารเพื่อทำหน้าที่ป้องกันประเทศชาติ

ง. ครอบครัว

โดยธรรมชาติมนุษย์ทุกคนย่อมจะต้องมีครอบครัวคือมีสามีภริยาและบุตร กฎหมายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตในครอบครัว คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะครอบครัว

ก. การศึกษา

ปัจจุบันมีกฎหมายเกี่ยวข้องกับการศึกษาเล่าเรียนของเยาวชนในชั้นประถมคือ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.๒๕๒๓ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๖ อีกทั้งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดการศึกษาสามัญที่ประชาชนทุกคนควรได้รับว่าจะต้องไม่ต่ำกว่า ๑๒ ปี โดยรัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบดูแลคุณภาพของการศึกษา ตลอดจนค่าใช้จ่ายทั้งหมด ซึ่งมีเป้าหมายให้เยาวชนไทยมีการศึกษาทัดเทียมกับประเทศเพื่อนบ้าน

สำหรับพ่อแม่ทุกๆ คนถ้ารักและหวังดีกับลูกอย่างสุดจิตสุดใจ เมื่อลูกถูกเกณฑ์ที่จะเข้าโรงเรียนได้ก็ควรพาไปสมัครเรียนเสียให้เรียบร้อย ซึ่งคุณสมบัติของเด็กตลอดจนกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่พ่อแม่ควรปฏิบัติตามเพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมายไว้ดังนี้

เด็กในเกณฑ์เข้าเรียน

เด็กทุกคนที่มีอายุย่างเข้าปีที่ ๘ จนถึงอายุย่างเข้าปีที่ ๑๕ จะต้องเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา ยกเว้นว่าจะสอบไล่ได้ชั้นประถมปีที่ ๖ แล้ว

ผู้อำนวยการเขต หรือทางอำเภอจะประกาศให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองไปแจ้งความตามรายการสำรวจเด็กที่ต้องเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา ซึ่งพ่อแม่หรือผู้ปกครองนั้นจะต้องแจ้งการเข้าศึกษา ณ สำนักงานเขตหรือที่ว่าการอำเภอที่เด็กมีภูมิลำเนาอยู่ในระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคมของปีถัดไป

หลักฐานที่ต้องเตรียมไปแสดงต่อเจ้าหน้าที่ศึกษาธิการ

๑. สูติบัตรหรือใบแทน
๒. สำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้าน

ข้อยกเว้น

นายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขต มีอำนาจยกเว้นเด็กที่มีลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้ ไม่ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นประถมศึกษา คือ

๑. เด็กที่บกพร่องทางกายหรือความคิด หรือเป็นโรคเรื้อรัง โรคติดต่อ
๒. เด็กที่อยู่ห่างจากโรงเรียนประถมศึกษาที่สอนเกินสองกิโลเมตร หรือไม่สามารถไปโรงเรียนได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ซึ่งไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงได้
๓. เด็กที่จำเป็นต้องหาเลี้ยงพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง ซึ่งทุพพลภาพไม่มีหนทางหาเลี้ยงชีพ และไม่มีผู้อื่นเลี้ยงดูแทน

ข้อพึงปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษาของเด็ก

๑. พ่อแม่หรือผู้ปกครองควรตรวจสอบเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ของเด็กให้ถูกต้องตรงกับทะเบียนบ้านอยู่เสมอ

๒. ควรเก็บรักษาสูติบัตรไว้ให้ดี

๓. เมื่อเด็กเข้าเรียนแล้ว ต้องตรวจสอบเอกสารทางทะเบียนที่โรงเรียนให้ถูกต้องกับทะเบียนบ้านและสูติบัตร หากผิดพลาดต้องรีบแก้ไขให้ถูกต้อง

โทษ

๑. ไม่แจ้งความตามรายการสำรวจเด็กตามกำหนด อาจถูกปรับไม่เกิน ๑๐๐ บาท

๒. ถ้าพ่อแม่หรือผู้ปกครองเด็กเคยถูกปรับมาแล้วยังขัดขืนอยู่อีกต่อไปต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ข. บัตรประจำตัวประชาชน

ผู้มีสิทธิทำบัตรประชาชนต้องมีสัญชาติไทยมีอายุครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ (ย่างเข้าอายุ ๑๕ ปี ก็ขอยื่นทำบัตรประชาชนได้) และอายุไม่เกิน ๗๐ ปีบริบูรณ์ โดยยื่นคำขอทำบัตรประชาชนได้ที่ที่ว่าการอำเภอ หรือกิ่งอำเภอของท้องที่ที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่ และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านแห่งท้องที่นั้น

การยื่นขอทำบัตรประชาชนต้องยื่นภายใน ๙๐ วันนับแต่วันที่อายุครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ เช่น ตัวอย่าง นาย ก เกิด ๑ มกราคม ๒๕๐๕ ครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ ในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๒๔ นาย ก ต้องยื่นคำขออย่างช้าภายในวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๒๔ มิฉะนั้น นาย ก จะต้องถูกปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท (การนับเวลา ๙๐ วันนับเป็นวัน ๆ ไม่ใช่นับทีละ ๓ เดือน)

บัตรประชาชนมีอายุ ๖ ปี เมื่อบัตรหมดอายุให้ใช้บัตรนั้นต่อไปนี้ จนถึงวันครบรอบวันเกิด เมื่อครบรอบวันเกิดแล้ว ภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันครบรอบวันเกิด ต้องไปขอเปลี่ยนบัตรใหม่ หากฝ่าฝืนถูกปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท เช่น ออกบัตรวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๗ บัตรหมดอายุ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๑๔ ต้องขอทำบัตรใหม่ภายในวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๑๕ เป็นต้น

กรณีคนต่างด้าว ต้องยื่นขอมีบัตรประชาชนภายใน ๖๐ วันนับแต่วันที่ได้สัญชาติไทย

เมื่อมีการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล ผู้ถือบัตรต้องขอเปลี่ยนบัตรภายใน ๙๐ วันนับแต่วันที่ ได้รับให้เปลี่ยนชื่อตัว หรือสกุล ฝ่าฝืนถูกปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท

เมื่อบัตรสูญหายถูกทำลาย หรือชำรุดในสาระสำคัญ ผู้ถือบัตรต้องขอเปลี่ยนบัตรภายใน ๙๐ วันนับแต่วันที่หาย ถูกทำลาย หรือชำรุด ฝ่าฝืนถูกปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท

ในกรณีพ้นจากสภาพการยกเว้นที่ไม่ต้องมีบัตรประชาชน ต้องขอมีบัตรประชาชน ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันพ้นสภาพนั้น ๆ เหตุยกเว้นที่ไม่ต้องมีบัตรประชาชน

(๑) พระภิกษุ

(๒) ข้าราชการ ซึ่งได้แก่ ตำรวจ ทหาร

(๓) นักโทษ

การนับอายุเพื่อขอมีบัตรประชาชน ขอยขยายเพิ่มเติมว่า ให้นับอายุ ๑ ปีบริบูรณ์เมื่อสิ้น พ.ศ. ที่เกิด เช่น ปี ๒๕๐๕ พอสิ้นปี ๒๕๐๕ ให้ถือว่านับอายุได้ ๑ ปีบริบูรณ์

ดังนั้น สมมติว่า นาย ก เกิดปี ๒๕๐๕ จะต้องยื่นคำขอมีบัตรประชาชน ในปี ๒๕๒๔ เพราะถือว่าเมื่ออายุครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ การไปขอทำบัตรประชาชนหลักฐานที่ต้องนำไป ได้แก่

(๑) ทะเบียนบ้าน

(๒) ใบสูติบัตร

(๓) หนังสือสำคัญการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุลทั้งของตนเองและของบิดามารดา (ถ้ามี)

(๔) ใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว (ถ้ามี)

ค. การรับราชการทหาร

(ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.๒๕๕๗)

การขึ้นบัญชีทหารกองเกิน

ชายผู้มีสัญชาติไทย เมื่อมีอายุย่างเข้า ๑๘ ปีบริบูรณ์ใน พ.ศ. ใดให้ไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินภายใน พ.ศ. นั้น ต่อสัสดีอำเภอที่ตนมีภูมิลำเนาทหารอยู่ ถ้าไม่สามารถไปลงบัญชีทหารกองเกินได้ด้วยตนเองต้องให้บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วและเชื่อถือได้เป็นผู้ดำเนินการแทน (มาตรา ๑๖ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร)

บุคคลใดซึ่งยังไม่ได้ลงบัญชีทหารกองเกินที่อำเภอพร้อมกับคนปีเดียวกัน ถ้าอายุยังไม่ถึง ๔๖ ปี บริบูรณ์ต้องไปลงบัญชีทหารกองเกินเสียเช่นเดียวกับคนที่ที่มีอายุย่างเข้า ๑๘ ปี โดยต้องปฏิบัติภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่สามรถปฏิบัติได้ในกรณีนี้จะให้ผู้อื่นดำเนินการแทนไม่ได้ (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร มาตรา ๑๗)

เมื่อได้รับการลงบัญชีทหารกองเกินแล้ว นายอำเภอจะออกใบสำคัญ ส.ค.๕ ให้ไว้เป็นหลักฐาน

เมื่อได้ลงบัญชีทหารกองเกินแล้ว ให้ถือว่าผู้นั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่อำเภอที่ได้ลงบัญชีทหารกองเกินภูมิลำเนาทหารมิได้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร มาตรา ๕)

บุคคลใดไม่มาลงบัญชีทหารกองเกิน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๓๐๐ บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าก่อนที่เจ้าหน้าที่จะยกเรื่องขึ้นพิจารณาความผิดบุคคลนั้นได้มาลงบัญชีทหารกองเกิน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร มาตรา ๔๔)

การตรวจคัดเลือกทหารกองเกินให้เป็นทหารกองประจำการ

ทหารกองเกินเมื่อมีอายุย่างเข้า ๒๑ ปี ใน พ.ศ. ใด ต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียกที่อำเภอท้องที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาทหารของตนภายใน พ.ศ. นั้น บุคคลใดไม่สามารถไปรับหมายเรียกด้วยตนเองได้ ต้องให้บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะและพอเชื่อถือได้ไปรับหมายเรียกแทน (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร มาตรา ๒๕)

บุคคลใดไม่มารับหมายเรียกที่อำเภอ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าก่อนที่เจ้าหน้าที่ยกเรื่องขึ้นพิจารณาความผิด บุคคลนั้นได้มาขอรับหมายด้วยตนเองหรือให้บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะที่เชื่อถือได้มารับแทน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร มาตรา ๔๔)

เมื่อถึงกำหนดวันตามหมายเรียก ที่กำหนดวันให้ทหารกองเกินทุกคนต้องไปทำการตรวจคัดเลือกเพื่อเข้ารับราชการทหารกองประจำการนั้น ทหารกองเกินซึ่งถูกเรียกต้องมาให้คณะกรรมการตรวจเลือกทำการตรวจเลือกโดยนำไปสำคัญทหารกองเกิน บัตรประชาชน ประกาศนียบัตรหรือหลักฐานการศึกษามาแสดงด้วย (พระราชบัญญัติราชการทหาร มาตรา ๒๗)

ทหารกองเกิน ซึ่งจะถูกเรียกมาตรวจคัดเลือกเพื่อเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการนั้น ต้องมีอายุตั้งแต่ ๒๑ ปีขึ้นไป แต่ยังไม่ถึง ๓๐ ปีบริบูรณ์ (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร มาตรา ๓๒)

บุคคลใดหลีกเลี่ยงขัดขืนไม่ให้คณะกรรมการตรวจเลือกทำการตรวจเลือก หรือมาแต่ไม่เข้าทำการตรวจเลือกหรือไม่อยู่นเสร็จการตรวจเลือกหรือหลีกเลี่ยงขัดขืนด้วยประการใด ๆ เพื่อจะมีให้ได้เข้ารับราชการทหารกองประจำการต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร มาตรา ๔๕)

ทหารกองเกินซึ่งได้รับหมายเรียกให้ไปทำการตรวจเลือก เพื่อเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการเมื่อถึงวันกำหนดให้ไปทำการตรวจเลือกบุคคลนั้นมีเหตุจำเป็นบางประการไม่สามารถไปตรวจเลือกในวันนั้นได้ ก็ไม่มีความผิดตามกฎหมายแต่อย่างใด

เหตุจำเป็นดังกล่าวได้แก่

- (๑) ข้าราชการซึ่งได้รับคำสั่งของผู้บังคับบัญชาโดยปัจจุบันทันด่วนให้ไปรับราชการทหารอันสำคัญหรือไปราชการต่างประเทศ โดยคำสั่งของเจ้ากระทรวง
- (๒) นักเรียนซึ่งไปศึกษาต่างประเทศตามที่ระบุในกฎกระทรวง
- (๓) ข้าราชการหรือผู้ปฏิบัติงานในสถานที่ราชการ หรือโรงงานอื่นใดในระหว่างที่มีการรบ การสงคราม และอยู่ในความควบคุมของกระทรวงกลาโหม
- (๔) บุคคลซึ่งกำลังปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยทหารในราชการสงคราม
- (๕) เกิดเหตุสุดวิสัย
- (๖) ไปเข้าตรวจเลือกที่อื่น
- (๗) ป่วย โดยให้ผู้บรรลุนิติภาวะและเชื่อถือได้มาแจ้งต่อคณะกรรมการตรวจเลือกในวันตรวจเลือก

กรณีตามข้อ ๑,๒,๓, หรือ ๔ ต้องได้รับการผ่อนผันเฉพาะการจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร มาตรา ๒๗)

ทหารกองเกินผู้ใดที่ถูกคัดเลือกเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการแล้ว ตามปกติจะต้องเข้ารับราชการมีกำหนดเวลา ๒ ปี แต่อาจจะรับราชการน้อยกว่า ๒ ปี ก็ได้ถ้ามีเหตุยกเว้นตามที่กฎหมายกำหนดไว้(พระราชบัญญัติรับราชการทหาร มาตรา ๕)

(๑) ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรการฝึกวิชาทหาร ตามกฎหมายว่าด้วย การส่งเสริม การฝึกวิชาทหารตาม หลักสูตรการฝึกวิชาทหารชั้นปีที่ ๑ ให้รับราชการทหารกองประจำการหนึ่งปีหกเดือน แต่ถ้าเป็นผู้ ที่ได้อำนาจเข้ารับราชการในกองประจำการ ก็ให้รับราชการทหารกองประจำการเพียงหนึ่งปี

(๒) ผู้สำเร็จการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหารตามหลักสูตร การฝึกวิชาทหารชั้นปีที่ ๒ ให้รับราชการทหารกองประจำการหนึ่งปี แต่ถ้าเป็นผู้ที่ได้อำนาจเข้ารับราชการในกองประจำการก็ให้รับราชการทหารกองประจำการเพียงหกเดือน

(๓) ผู้สำเร็จการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหารตามหลักสูตร การฝึกวิชาทหารตั้งแต่ชั้นปีที่ ๓ ขึ้นไป ให้ขึ้นทะเบียนกองประจำการแล้วปลดเป็นทหารกอง หนุน โดยมีต้องเข้ารับราชการในกองประจำการ (กฎกระทรวงฉบับที่ ๒๔(พ.ศ.๒๕๐๘) ออกตาม ความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.๒๕๔๗)

ทหารกองเกินซึ่งถูกคัดเลือกเข้าเป็นทหารกองประจำการแล้ว ถ้ารับราชการครบ ๒ ปี หรือน้อยกว่านั้นตามที่ได้รับยกเว้นแล้ว ก็จะถูกปลดเป็นทหารกองหนุนต่อไป (พระราชบัญญัติรับ ราชการทหาร มาตรา ๕ วรรค ๒)

บุคคลที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการ

เรื่องนี้มีหลักฐานในกฎกระทรวงฉบับที่ ๓๕ (พ.ศ.๒๕๑๖) ออกตามความในพระราช บัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.๒๕๔๗ ดังนี้

ข้อ ๒ ทหารกองเกินหรือทหารกองหนุนซึ่งได้รับการผ่อนผันไม่ต้องเรียกเข้ารับราชการ ทหารในการเรียกพลเพื่อตรวจสอบเพื่อฝึกวิชาทหาร หรือเพื่อทดลองความพร้อม คือ

(๑) พระภิกษุ สามเณร

(๒) นักบวชในพุทธศาสนาแห่งนิกายจีนหรือญวน

(๓) นักบวชศาสนาอื่น ซึ่งมีหน้าที่ประจำในกิจของศาสนาและไม่เรียกเข้ารับราชการ ทหารกองประจำการในยามปกติ ตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา ๑๔(๒)

(๔) สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ

(๕) บุคคลซึ่งอยู่ในระหว่างการฝึกวิชาทหารตามหลักสูตรที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหาร

(๖) นักเรียนโรงเรียนเตรียมทหารของกระทรวงกลาโหม

(๗) นักศึกษาของศูนย์กลางอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษาธิการ

(๘) นักศึกษาของศูนย์ฝึกการบินพลเรือนของกระทรวงคมนาคม

(๙) นักเรียนซึ่งออกไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศและได้รับการผ่อนผันตามกฎกระทรวง ที่ออกตามมาตรา ๒๘(๒)

(๑๐) ครูซึ่งประจำการสอนหนังสือหรือวิชาการต่าง ๆ ที่อยู่ในความควบคุมของกระทรวง ทบวง กรม หรือราชการส่วนท้องถิ่นและซึ่งไม่เรียกเข้ารับราชการทหารกองประจำการ ในยามปกติตามกฎหมายกระทรวงที่ออกตาม มาตรา ๑๔(๕)

(๑๑) พนักงานวิทย์ของกระทรวง ทบวง กรม หรือองค์กรของรัฐบาล

(๑๒) ข้าราชการกลาโหมพลเรือน ลูกจ้าง หรือคนงานในสังกัดกระทรวงกลาโหม ทั้งนี้ เฉพาะผู้ซึ่งทำงานโดยใช้วิชาหรือฝีมือ

(๑๓) ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการฝ่ายรัฐสภา ข้าราชการการเมือง ข้าราชการกลาโหมพลเรือน ข้าราชการฝ่ายอัยการ ข้าราชการฝ่ายตุลาการ ข้าราชการส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งรับเงินเดือนประจำและเป็นข้าราชการหรือพนักงานตั้งแต่ระดับ ๕ หรือเทียบเท่าขึ้นไปแล้วแต่กรณี

(๑๔) ข้าราชการซึ่งได้รับคำสั่งของผู้บังคับบัญชาโดยปัจจุบันทันด่วนให้ไปราชการอันสำคัญยิ่ง หรือไปราชการต่างประเทศโดยคำสั่งของเจ้ากระทรวง

(๑๕) หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอหรือกิ่งอำเภอ

(๑๖) ปลัดอำเภอ

(๑๗) ตำรวจประจำการ

(๑๘) กำนัน

(๑๙) ผู้ใหญ่บ้าน

(๒๐) สารวัตรกำนัน

(๒๑) แพทย์ประจำตำบลซึ่งมิใช่ทหารกองหนุน

(๒๒) นายกเทศมนตรีหรือเทศมนตรี

(๒๓) ผู้ซึ่งทำงานประจำในตำแหน่งหน้าที่สำคัญในราชการเทศบาลองค์การของรัฐบาล หรือในกิจการเกี่ยวกับการอุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม การขนส่ง การธนาคาร หากขาดไปจะทำให้กิจการเสียหายและจะหาผู้อื่นแทนไม่ได้ ตามที่กระทรวงกลาโหมกับกระทรวง ทบวง กรม เจ้าหน้าที่จะได้ตกลงกัน

(๒๔) บุคคลที่อยู่ในระหว่างการศึกษาตามกฎหมายกระทรวงที่ออกตามมาตรา ๒๕ (๓)

(๒๕) บุคคลซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเห็นสมควรผ่อนผันเป็นพิเศษ

ง. ครอบครัว

การหมั้น

หลังจากชายและหญิงเจริญวัยพอสมควร มนุษย์เราก็จะก้าวเข้าสู่วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ เป็นธรรมดาของมนุษยชาติ ที่ต้องการมีคู่ครอง มีครอบครัว ก่อนที่จะมาอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว นั้น ชายอาจจะใช้เวลาศึกษาอุปนิสัยใจคอ ความประพฤติของหญิงคู่รัก ว่าเหมาะสมที่จะเป็นแม่บ้านของตนหรือไม่ ส่วนหญิงนั้นอาจต้องศึกษาอุปนิสัยใจคอของชายที่ตนจะทำการสมรสด้วยว่า เป็นอย่างไร ถ้าหากทำการสมรสแล้วจะเป็นพ่อบ้านที่ดีและจะเป็นพ่อที่เป็นแบบอย่างที่ดีของลูกได้หรือไม่

เมื่อทั้งชายและหญิงมีความเชื่อมั่นว่า ต่างคนต่างต้องการครองชีวิตร่วมกัน ทั้งคู่อาจเดินทางไปยังที่ว่าการอำเภอ เพื่อจดทะเบียนสมรสกัน หรือจะหมั้นกันไว้ก่อนแล้ว ค่อยสมรสกันในภายหลัง เพื่อให้โอกาสแต่ละฝ่ายได้เตรียมเนื้อเตรียมตัว และจะเป็นการขยายระยะเวลาในการศึกษาอุปนิสัยกัน ให้นานยิ่งขึ้น

๑. หลักเกณฑ์ในเรื่องการหมั้น

การหมั้น เป็นสัญญาอย่างหนึ่งที่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงตกลงกันว่าชายและหญิงคู่หมั้นจะทำการสมรสกันในอนาคต กฎหมายต้องการให้เป็นเจตนาอันบริสุทธิ์ของชายและหญิงคู่หมั้นในการที่จะกำหนดวิถีชีวิตของตนเองกฎหมายไม่ประสงค์ให้มีการคลุมถุงชน ไม่ต้องการให้มีการบังคับให้ทำการสมรส เราจึงเห็นได้ว่าสัญญาหมั้นมีลักษณะแตกต่างจากสัญญาอื่น ๆ ตรงที่ว่าไม่สามารถฟ้องร้องบังคับคดีให้อีกฝ่ายหนึ่งทำการสมรสได้ แต่ถึงแม้ว่าจะมีข้อตกลงในเรื่องเบี้ยปรับกันเอาไว้ ข้อตกลงนั้นก็ใช่ว่าบังคับไม่ได้

ตัวอย่าง นายแดง และนางสาวสร้อยศรีได้ทำการหมั้นกัน ต่อมานางสาวสร้อยศรีเห็นว่านายแดงจนไม่อยากจะสมรสด้วย ที่ตกลงรับหมั้นในตอนแรกนั้นเพราะคิดว่านายแดงเป็นคนมีฐานะดี นายแดงจะมาขออำนาจศาลบังคับให้นางสาวสร้อยศรีทำการสมรสกับตนไม่ได้ เพราะในเมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่สมัครใจที่จะเป็นสามีภริยากันแล้ว หากว่าบังคับให้ทำการสมรสกันก็จะก่อให้เกิดปัญหาในครอบครัวอย่างแน่นอน

บุคคลที่จะหมั้นกันได้นั้น ทั้งชายและหญิงจะต้องมีอายุอย่างน้อยสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ กฎหมายกำหนดอายุของทั้ง ๒ คน ว่าแต่ละคนต้องมีอายุขั้นต่ำ ๑๗ ปีบริบูรณ์ ดังนั้นหากชายอายุ ๑๗ ปี หมั้นกับหญิงอายุ ๑๕ การหมั้นย่อมเป็นโมฆะ

เราคงได้ยินกันเสมอว่า บางคนเกิดมาก็มีคู่หมั้นอยู่แล้ว พ่อแม่เป็นคนหมั้นไว้ให้ตั้งแต่บุตรยังอยู่ในท้องเพื่อไม่ให้เงินทองรั่วไหลไปไหน แต่ในแง่กฎหมายแล้ว การหมั้นยังไม่ได้เกิดขึ้น เพราะในขณะที่ทำการหมั้นนั้นชายและหญิงอายุไม่ครบ ๑๗ ปีบริบูรณ์

มีบุคคลบางประเภทแม้มีอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้วแต่ทำการหมั้นกันไม่ได้เลย บุคคลประเภทนี้ได้แก่

(๑) คนวิกลจริต คนบ้า หรือคนที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

(๒) บุคคลผู้เป็นบุพการี (พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด) จะหมั้นกับผู้สืบสันดาน (ลูก หลาน หลาน ลื้อ) ไม่ได้

(๓) บุคคลที่เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน หรือร่วมแต่มารดาหรือบิดาเพียงอย่างเดียว

(๔) บุคคลที่มีคู่สมรสอยู่แล้ว

แต่มีบุคคลประเภทหนึ่ง สามารถทำการหมั้นได้แต่ต้องขอความยินยอมจากบุคคลอื่น บุคคลประเภทนี้คือผู้เยาว์ ซึ่งมีอายุตั้งแต่ ๑๗ ปีขึ้นไป แต่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ (การบรรลุนิติภาวะ ทำได้ ๒ ทาง คือ มีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ หรือได้สมรสแล้วตามกฎหมาย)

บุคคลที่จะให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์ในการทำการหมั้นได้แก่

(๑) บิดาและมารดา ในกรณีที่มิทั้งบิดาและมารดา

(๒) บิดาหรือมารดาเพียงคนเดียวคนใดคนหนึ่ง ในกรณีที่อีกคนหนึ่งถึงแก่กรรม หรือถูกถอนอำนาจปกครองหรือไม่อยู่ในสภาพ หรือฐานะที่อาจให้ความยินยอมหรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ ไม่อาจขอความยินยอมจากมารดาหรือบิดาได้

(๓) ผู้รับบุตรบุญธรรมให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์ที่เป็นบุตรบุญธรรม

(๔) มารดา ในกรณีที่บิดามารดาไม่ได้จดทะเบียนสมรสกัน

(๕) ผู้ปกครองในกรณีที่ไม่มีบุคคลซึ่งอาจให้ความยินยอมได้ตามข้อ (๑), (๒), และ หรือ มีบุคคลดังกล่าวแต่ถูกถอนอำนาจปกครอง

การหมั้นที่ปราศจากการให้ความยินยอมในกรณีที่ต้องให้ความยินยอมนั้นเป็นการหมั้นที่ไม่สมบูรณ์อาจถูกเพิกถอนได้

๒. ของหมั้น

ของหมั้น คือ ทรัพย์สินที่ฝ่ายชายได้ให้ไว้แก่ฝ่ายหญิงในขณะที่ทำการหมั้น เพื่อเป็นหลักประกันการหมั้นและประกันว่าจะสมรสกับหญิง

ตามประเพณีของไทยเรานั้น ฝ่ายชายเป็นฝ่ายที่นำของหมั้นไปให้แก่ฝ่ายหญิง ที่กล่าวว่าฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงนั้นไม่ได้หมายความว่าเฉพาะชายหญิงคู่หมั้นเท่านั้น แต่ยังหมายถึงบุคคลอื่น ๆ ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับชายหรือหญิงคู่หมั้นด้วย เช่น บิดามารดา ผู้ปกครอง หากบุคคลเหล่านี้ทำการหมั้นแทนชายหรือหญิง การหมั้นจะผูกพันชายหรือหญิงต่อเมื่อชายหรือหญิงคู่หมั้นตกลงยินยอมในการหมั้นนั้นด้วย

ตัวอย่าง นายแดงอายุ ๒๒ ปี รักนางสาวสุชาดา ซึ่งมีอายุ ๑๕ ปี เป็นอันมาก แต่เนื่องจากนางสาวสุชาดา ไม่ชอบตน นายแดงจึงไปขอมั่นนางสาวสุชาดากับนางสร้อย มารดาของนางสาวสุชาดา โดยที่นางสาวสุชาดาไม่ได้รู้เห็นยินยอมแต่อย่างใด นางสร้อยได้ตกลงรับหมั้นนายแดง และนายแดงได้ส่งมอบแหวนเพชรให้เป็นของหมั้นในวันนั้น หากนางสาวสุชาดาไม่ยอมทำการสมรสกับนายแดงไม่ว่าเพราะเหตุใด ๆ นายแดงจะฟ้องเรียกค่าเสียหายจากนางสาวสุชาดาไม่ได้ เพราะสัญญาหมั้นนั้นนางสาวสุชาดาไม่ได้เป็นคู่สัญญาแต่อย่างใด

ของหมั้นนั้น จะต้องมิของหมั้นและส่งมอบของหมั้นในขณะที่ทำการหมั้น

คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๘๕๒/๒๕๐๖ จำเลยขอหมั้นน้องสาวโจทก์เพื่อให้แต่งงานกับบุตรจำเลยแต่จำเลยไม่มีเงิน จึงทำสัญญาคู่ให้โจทก์ยัดถือไว้ต่อมาบุตรจำเลยไม่ยอมแต่งงานกับน้องสาวโจทก์ โจทก์จึงฟ้องเรียกเงินตามสัญญาคู่

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า สัญญาคู่ดังกล่าวนี้ เป็นเพียงสัญญาที่จะให้ทรัพย์สินในวันข้างหน้า ยังไม่มีการส่งมอบทรัพย์สินกันอย่างแท้จริง เจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญาก็มิได้มุ่งต่อการให้สัญญาคู่ตกเป็น ของอีกฝ่ายหนึ่งในสภาพของหมั้น และไม่มีวัตถุประสงค์ให้ตกเป็นสิทธิของหญิง เมื่อได้ทำการสมรสแล้ว ในกรณีเช่นนี้ถือไม่ได้ว่าได้มีการให้ของหมั้นกันตามกฎหมายแล้ว โจทก์จะฟ้องเรียกเงินตามสัญญาคู่ไม่ได้ เพราะสัญญาคู่รายนี้ไม่มีหนี้เดิมต่อกัน

ในกรณีเช่นนี้ถือว่าสัญญาคู่เป็นเพียงสัญญาที่จะให้ทรัพย์สินเป็นของหมั้นในอนาคต ยังไม่มีการ ส่งมอบทรัพย์สินกันอย่างแท้จริง ฉะนั้นสัญญาคู่จึงไม่เป็นของหมั้น สิ่งที่จะให้ เป็นของหมั้นนั้นกฎหมายกำหนดแต่เพียงว่าเป็นทรัพย์สินที่ฝ่ายชายได้ให้ไว้กับฝ่ายหญิง เพื่อเป็นหลักฐานการหมั้นและประกันว่าจะสมรสกับหญิงนั้นเท่านั้น ไม่ได้กำหนดไว้ว่าของหมั้นนั้นต้องมีราคาเท่าใด ซึ่งศาลฎีกาได้ตัดสินมาแล้วว่าแม้เป็นเพียงผ้าขาวก็สามารถ เป็นของหมั้นได้

เมื่อทำการหมั้นแล้วของหมั้นย่อมตกเป็นสิทธิแก่หญิงทันที

สรุปได้ว่า สาระสำคัญของของหมั้นได้แก่

- (๑) ต้องมีการส่งมอบให้แก่กันในขณะที่ทำการหมั้น
- (๒) จะมีราคามากน้อยแค่ไหนไม่สำคัญ

๓. สินสอด

สินสอด เป็นทรัพย์สิน ซึ่งฝ่ายชายให้แก่บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครองของฝ่ายหญิงเพื่อตอบแทนการที่ยอมสมรส

บุคคลที่อยู่ในฐานะจะรับสินสอดได้คือ

- (๑) บิดามารดาของหญิง
- (๒) ผู้ปกครองของหญิง

ถ้าไม่มีการสมรสโดยมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่หญิง หรือโดยมีพฤติการณ์ซึ่งฝ่ายหญิงต้อง
รับผิดชอบ ชายสามารถเรียกสินสอดคืนได้ แต่ถ้าเหตุที่ไม่มีการสมรสนั้นเกิดจากความผิดของฝ่าย
ชายแล้ว ชายไม่มีสิทธิเรียกคืน

สินสอดมีลักษณะแตกต่างจากของหมั้นที่ว่า ของหมั้นต้องมีการส่งมอบให้แก่ฝ่ายหญิง
ในขณะที่ทำการหมั้นแต่สินสอดนั้นจะส่งมอบให้แก่บุคคลที่มีสิทธิจะรับเมื่อใดก็ได้ แต่ต้องมีวัตถุประสงค์
ประสงค์เพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมทำการสมรสกับตน หากว่าได้ให้ทรัพย์สินเป็นเพียงเพื่อแก้
หน้าบิคารมาดาของฝ่ายหญิงที่ตนพาลูกสาวของเขาหนีแล้ว ทรัพย์สินนั้นไม่ใช่สินสอด แม้ต่อมา
ภายหลังไม่มีการสมรสชายจะเรียกคืนไม่ได้เพราะสิ่งของที่ให้กันนั้นกฎหมายไม่ถือว่าเป็นสินสอด

คำพิพากษาฎีกา ๑๒๖/๒๕๑๘ เงินที่ชายให้แก่มารดาหญิงเพื่อขอขมาในการที่หญิงตาม
ไป อยู่กินกับชายโดยชายหญิงไม่มีเจตนาจะสมรสกันตามกฎหมาย ไม่ใช่สินสอดหรือของหมั้น
เมื่อต่อมาหญิงไม่ยอมอยู่กินกับชาย ชายเรียกคืนไม่ได้

๔. การผิดสัญญาหมั้น

ถ้าชายหรือหญิงคู่หมั้น ไม่ยอมทำการสมรสกับคู่หมั้นของตนโดยปราศจากมูลเหตุอัน
จะอ้าง กฎหมายได้ถือว่าคู่หมั้นฝ่ายนั้นผิดสัญญาหมั้น

เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาหมั้น เช่นหญิงมีคู่หมั้นอยู่แล้วไปทำการสมรสกับชายอื่นที่
ไม่ใช่คู่หมั้นของตนหรือหนีตามชายอื่นไป ชายคู่หมั้นจะฟ้องร้องต่อศาลให้ศาลบังคับให้หญิงทำ
การสมรสกับตนไม่ได้ เพราะการสมรสนั้นต้องเกิดจากความสมัครใจ ศาลจะใช้อำนาจไปบังคับให้
ชายและหญิงทำการสมรสกันไม่ได้ แม้ว่าจะมีการตกลงกันว่าถ้าฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิดสัญญาหมั้นจะให้
ปรับเป็นจำนวนเท่าใด ข้อตกลงนั้นก็ใช้บังคับกันไม่ได้

แต่คู่หมั้นซึ่งเป็นฝ่ายผิดสัญญาหมั้น ต้องรับผิดชอบค่าทดแทนดังต่อไปนี้

(๑) ค่าทดแทนความเสียหาย ต่อกาย หรือชื่อเสียง

(๒) ทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้น เนื่องจากคู่หมั้น บิคารมาดาหรือบุคคลผู้กระทำการ
ในฐานะ เช่น บิคารมาดาได้ใช้จ่าย หรือตกเป็นลูกหนี้ เนื่องจากการเตรียมการสมรสโดยสุจริต และ
ตามสมควร เช่น ฝ่ายหญิงได้ซื้อเครื่องนอน เครื่องครัวไว้แล้ว ชายไปแต่งงานกับหญิงอื่น ชายต้อง
รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายเหล่านี้

(๓) ค่าทดแทนความเสียหาย เนื่องจากการที่คู่หมั้นได้จัดการทรัพย์สินหรือการอื่นอัน
เกี่ยวกับอาชีพหรือทางทำมาหาได้ของตนไปโดยสมควรด้วยการคาดหมายว่าจะมีการสมรส

ตัวอย่าง สำหรับทดแทนที่ ๓ นายแดงอยู่กรุงเทพฯ หมั้นกับนางสาวนุสรุรา ซึ่งมีอาชีพ
เป็นพยาบาลอยู่ต่างจังหวัด มีการกำหนดวันที่จะทำการสมรส นางสาวนุสรุราจึงลาออกจากการเป็น
พยาบาลเพื่อที่จะเป็นแม่บ้าน เมื่อนางสาวนุสรุราได้ลาออกจากการเป็นพยาบาลแล้ว นายแดงไม่ยอม
ทำการสมรสด้วย เนื่องจากตนได้ไปสมรสกับผู้หญิงอื่น เช่นนี้ นายแดงต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่าย

ความเสียหายอันเกิดจากการที่นางสาวนุศราลาออกจากงาน (สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนนี้ มีอายุความ ๖ เดือน นับแต่วันผิดสัญญาหมั้น)

ในกรณีที่หญิงเป็นฝ่ายผิดสัญญาหมั้นหญิงต้องคืนของหมั้นให้แก่ฝ่ายชาย ถ้าชายเป็นฝ่ายผิดสัญญาหมั้นแล้วฝ่ายหญิงไม่ต้องคืนของหมั้น

การสมรส

ความหมาย

การสมรส หรือที่ภาษาชาวบ้านเรียกกันว่า “แต่งงาน” นั่นก็คือการที่ชายหญิง ๒ คน ตกลงปลงใจที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา ซึ่งตามกฎหมายปัจจุบันนั้นกำหนดว่า การสมรสต้องมีการจดทะเบียนสมรสจึงจะมีผลตามกฎหมาย ดังนั้น ถ้าไม่มีการจดทะเบียนสมรส แม้จะมีการจัดงานพิธีมงคลสมรสใหญ่โตเพียงใด กฎหมายก็ไม่ถือว่าชายหญิงคู่นั้นได้ทำการสมรสกันเลย

การจดทะเบียนสมรสนั้นให้ไปจดกับนายทะเบียน ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมใด ๆ เลย และต้องมีการแสดงถึงความยินยอมของทั้ง ๒ ฝ่ายว่า ต้องการที่จะทำการสมรสกันต่อหน้านายทะเบียนด้วย แล้วให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นไว้

ปกติแล้วการสมรสจะมีผลตามกฎหมายเมื่อได้มีการจดทะเบียนแล้ว แต่ในกรณีพิเศษ เช่น ถ้ามีสงครามเกิดขึ้น ทำให้ชายหญิงไม่สามารถไปจดทะเบียนที่อำเภอได้ ในกรณีนี้ ชายหญิงคู่นั้นอาจตกลงที่จะสมรสกันต่อหน้าบุคคลที่บรรลุนิติภาวะ (มีอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์) ที่อยู่ในที่นั้น และต่อมาเมื่อสงครามสงบ ชายหญิงคู่นั้นก็ต้องไปทำการจดทะเบียนสมรสภายใน ๙๐ วัน ซึ่งกรณีนี้กฎหมายถือว่าชายหญิงคู่นี้ ได้ทำการสมรสกันมาตั้งแต่วันแรกที่ได้ตกลงสมรสกัน

ประโยชน์ของการจดทะเบียนสมรส

การจดทะเบียนสมรสนั้นนอกจากกฎหมายจะถือว่า ชายหญิงคู่นั้นได้เป็นสามีภรรยาตามกฎหมายแล้วยังมีผลที่ตามมาอีกหลายประการ เช่น

(๑) เป็นหลักประกันความมั่นคงได้ว่า ถ้าได้มีการจดทะเบียนแล้วคู่สมรสอีกฝ่ายจะไปจดทะเบียนสมรสอีกไม่ได้ ถ้าฝ่าฝืนไปทำการจดทะเบียนเข้า ผลคือ การจดทะเบียนสมรสครั้งหลังนี้ กฎหมายถือว่าเป็นโมฆะ (ใช้ไม่ได้) ผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะแจ้งให้นายทะเบียนเพิกถอนหรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาก็ได้ นอกจากนี้คู่สมรสฝ่ายที่ไปจดทะเบียนซ้อน ก็อาจมีความผิดฐานแจ้งความเท็จด้วย

(๒) ได้รับลดหย่อนค่าภาษีเงินได้

(๓) ในกรณีที่เป็นการผิดที่กระทำระหว่างสามีภรรยา เช่น สามีหรือภรรยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งลักทรัพย์ของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือในความผิดฐานอื่น เช่น นื้อ โกง ยักยอก ทำให้เสียหาย หรือบุกรุก ซึ่งมีผลคือสามีหรือภรรยาไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย

(๔) ในเรื่องอำนาจในการฟ้องคดีอาญา ถ้าสามีภรรยาถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถฟ้องคดีได้เอง ภรรยาหรือสามีที่ยังมีชีวิตอยู่ (ที่ได้จดทะเบียนตามกฎหมาย) สามารถร้องทุกข์ (แจ้งความ) ต่อตำรวจหรือฟ้องศาลแทนได้ แต่อย่างไรก็ตาม ต้องเป็นกรณีที่ผู้ตายหรือผู้บาดเจ็บไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วยนอกจากนี้ในคดีหมิ่นประมาทที่กระทำต่อสามีหรือภรรยา ถ้า

ต่อมาสามีหรือภริยานั้นได้รายก่อนร้องทุกข์ (แจ้งความ) ภริยาหรือสามีที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ฟ้องคดีหมิ่นประมาทได้เองด้วย

(๕) ถ้าคู่สมรสเป็นผู้เยาว์ที่มีอายุ ๑๗ ปีขึ้นไป เมื่อได้จดทะเบียนสมรสแล้ว กฎหมายถือว่าผู้นั้นได้เป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว และสามารถทำกิจการงานต่าง ๆ ได้เองโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง และแม้จะหย่ากันก่อนอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ก็ยังคงเป็นผู้บรรลุนิติภาวะอยู่

เงื่อนไขของการสมรส

การที่จะสมรสกันได้นั้น กฎหมายยังได้กำหนดเงื่อนไขไว้ดังต่อไปนี้

(๑) เรื่องอายุของชายหญิง ที่จะทำการสมรสกัน กฎหมายกำหนดว่าต้องมีอายุ ๑๗ ปีบริบูรณ์ เหตุผลที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้ก็เพราะการสมรสนั้นทำให้เกิดมีความสัมพันธ์กันตามกฎหมายและเกิดสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบในครอบครัวมาก การที่จะให้เด็กทำการสมรสกัน ก็จะทำให้เกิดปัญหาในครอบครัวได้ กฎหมายจึงกำหนดอายุของคู่สมรสเอาไว้โดยเอาเกณฑ์ที่พอจะเข้าใจถึงการกระทำของตนเองได้

(๒) เรื่องความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ในกรณีที่คู่สมรสเป็นผู้เยาว์ เหตุผลที่กฎหมายกำหนดเงื่อนไขนี้ก็เพราะว่า เพื่อที่จะให้ผู้ใหญ่เข้ามาช่วยตัดสินใจเลือกแนวทางการครอบครัวของผู้เยาว์ ความยินยอมนี้อาจทำเป็นหนังสือ ระบุชื่อคู่สมรสของทั้ง ๒ ฝ่าย และลงลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอมหรืออาจทำโดยวิธีอื่น เช่น ให้ความยินยอมด้วยวาจา

(๓) กฎหมายห้ามชายหญิงที่มีคู่สมรสอยู่แล้วไปทำการสมรสกันคนอื่นอีก ซึ่งเรียกกันว่าการสมรสซ้อน เหตุผลก็คือ เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาขึ้นภายในครอบครัว เพราะกฎหมายในปัจจุบันรับรองความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาแบบผัวเดียวเมียเดียวเท่านั้น

(๔) ในกรณีที่หญิงที่มีสามีเดิมตายหรือการสมรสสิ้นสุดลงด้วยประการอื่น เช่น หย่าขาดจากกัน จะทำการสมรสครั้งใหม่ได้ต้องกระทำหลังจากที่การสมรสเดิมสิ้นสุดไปแล้ว ๓๑๐ วัน เหตุผลที่กฎหมายห้ามก็เพื่อป้องกันปัญหาเกี่ยวกับบุตรที่เกิดมาว่าจะถือเป็นบุตรของใคร (สามีใหม่หรือสามีเก่า)

(๕) กฎหมายห้ามคนวิกลจริต หรือ ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำการสมรส เหตุผลก็เพื่อให้ครอบครัวมีชีวิตที่สงบสุข ถ้าให้แต่งงานกับคนบ้าแล้วก็อาจเกิดปัญหาได้

(๖) กฎหมายห้ามชายหญิงที่เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไป หรือโดยตรงลงมาทำการสมรสกัน เช่น พ่อสมรสกับลูก และรวมถึงเป็นที่นั่งร่วมบิดามารดาเดียวกัน หรือเป็นที่นั่งร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน ด้วยเหตุผลก็เพราะในทางการแพทย์นั้น เขาพิสูจน์ได้ว่าถ้าคนที่มิใช่ญาติเลือดเดียวกันสมรสกัน บุตรที่เกิดมาจะรับเอาส่วนที่ไม่ดีของทั้ง ๒ ฝ่ายมาทำให้เด็กที่เกิดมาเป็นเด็ก

ที่ผิดปกติ นอกจากนี้ก็ยังมีเหตุผลทางสังคมด้วย คือสภาพสังคมไทยเราก็ไม่ยอมรับการสมรสแบบนี้ด้วย

(๙) กฎหมายห้ามผู้รับบุตรบุญธรรมทำการสมรสกัน เหตุผลที่กฎหมายห้ามก็เพื่อ มิให้เกิดความสับสนของสถานะของแต่ละฝ่ายว่า จะเป็นบุตรบุญธรรมหรือสามีภริยานั่นเอง

ผลของการฝ่าฝืนเงื่อนไขการสมรส

ถ้ามีการจดทะเบียนสมรสไปโดยฝ่าฝืนเงื่อนไขต่าง ๆ นี้ จะมีผลต่อการสมรส ดังนี้

(๑) ถ้าฝ่าฝืนเงื่อนไขข้อ ๑,๒ การสมรสนั้นตกเป็นโมฆียะ (สมบูรณ์จนกว่าจะถูกเพิกถอน)

(๒) ถ้าฝ่าฝืนเงื่อนไขข้อ ๓,๕,๖ การสมรสนั้นตกเป็นโมฆะ

(๓) ถ้าฝ่าฝืนเงื่อนไขข้อ ๔,๗ การสมรสนั้นยังมีผลสมบูรณ์ทุกประการแต่จะมีผลทางกฎหมายอย่างอื่น คือ

๓.๑ ถ้าเป็นการฝ่าฝืนในเงื่อนไขข้อ ๔ การสมรสสมบูรณ์และกฎหมายก็สันนิษฐานว่า เด็กที่เกิดมานั้นเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมาย

๓.๒ ถ้าเป็นการฝ่าฝืนในเงื่อนไขข้อ ๗ จะมีผล คือทำให้การเป็นบุตรบุญธรรมกับผู้รับบุตรบุญธรรมนั้นสิ้นสุดลงทันที โดยไม่ต้องไปจดทะเบียนเลิกรับบุตรบุญธรรมอีก

ถ้าการสมรสได้ทำถูกต้องตามกฎหมายทุกประการแล้วผลคือชายหญิงคู่นั้นก็เป็นสามีภริยากันตามกฎหมายทำให้เกิดความผูกพันทางครอบครัวหลายประการ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

การสมรสที่เป็นโมฆียะ

คำว่า “โมฆียะ” หมายถึง การกระทำนั้นยังคงใช้ได้อยู่นกว่าจะถูกเพิกถอน ดังนั้นการสมรสที่เป็นโมฆียะ จึงเป็นการสมรสที่ยังคงมีผลอยู่ตามกฎหมายจนกว่าจะมีการเพิกถอน

๑. เหตุที่ทำให้การสมรสตกเป็นโมฆียะ

เหตุที่ทำให้การสมรสตกเป็นโมฆียะ ก็ได้กล่าวมาบ้างแล้ว คือ การสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขในเรื่องอายุของกลุ่มสมรส และเงื่อนไขในเรื่องความยินยอมของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังมีเหตุอื่นอีกที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆียะ คือ

- การสมรสโดยถูกกลั่นแกล้ง หมายถึง การสมรสนั้นทำไปเพราะถูกกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งใช้อุบายหลอกลวงให้ทำการสมรส เช่น หลอกว่าตนเป็นคนมีฐานะดี แต่แท้จริงแล้วเป็นคนยากจน ดังนี้ เป็นต้น แต่การใช้กลั่นแกล้งนี้จะต้องถึงขนาด คือถ้ามิได้มีการหลอกลวงแล้ว กลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งจะไม่ทำการสมรสด้วย แต่ถ้ากลั่นแกล้งนั้นไม่ถึงขนาดการสมรสก็ไม่ตกเป็นโมฆียะ แต่ถ้ากลั่นแกล้งเกิดเพราะบุคคลที่ ๓ การสมรสจะตกเป็นโมฆียะเมื่อกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้หรือควรจะรู้ถึงกลั่นแกล้งนั้นอยู่แล้วในขณะที่ทำการสมรส

- การสมรสได้ทำไปโดยถูกข่มขู่ การข่มขู่ หมายถึง การกระทำที่ในลักษณะบีบบังคับให้เกิดความกลัวจนทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมทำการสมรสด้วย เช่น ขู่ว่าจะทำร้ายถ้าไม่ยอมไปจดทะเบียนด้วย เป็นต้น การข่มขู่จะต้องถึงขนาดด้วย กล่าวคือถ้าไม่มีการข่มขู่แล้วจะไม่มี การสมรสตนเอง และนอกนี้การข่มขู่ไม่ว่าคู่สมรสหรือบุคคลภายนอกเป็นผู้ข่มขู่ ถ้าถึงขนาดแล้วการสมรสย่อมเป็นโมฆียะทั้งนั้น

- การสมรสที่ได้กระทำไปโดยสำคัญผิดตัว กรณีนี้หมายความว่าตั้งใจจะสมรสกับคนคนหนึ่ง แต่ไปทำการสมรสกับคนอีกคนหนึ่ง โดยเข้าใจผิด เช่น กรณีฝาแฝด

๒. ผลของการสมรสที่เป็นโมฆียะ

ดังที่กล่าวมาแล้วคือตราบใดที่ยังไม่มีการเพิกถอน การสมรสนั้นก็ยังมีผลตามกฎหมายทุกประการและถ้าต่อมามีการเพิกถอนการสมรสแล้ว การสมรสนั้นก็สิ้นสุดลงนับแต่เวลาที่เพิกถอนเป็นต้นไป

๓. ใครเป็นคนเพิกถอน

ตามกฎหมายปัจจุบันกำหนดให้ศาลเท่านั้นที่จะเพิกถอนการสมรสได้โดยมีเหตุผลว่าเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถานะของบุคคลที่มีผลกระทบต่อสังคมมาก การที่จะปล่อยให้คนทั่วไปเพิกถอน การสมรสได้เองแล้วย่อมจะเกิดปัญหาแน่ ๆ กฎหมายจึงให้องค์กรศาลเป็นผู้วินิจฉัยว่า การสมรส กรณีใดบ้างที่จะต้องถูกเพิกถอนแต่อย่างไรก็ดี การที่ศาลจะพิพากษาเพิกถอนได้ก็ต้องมีผู้ร้องขอต่อศาลก่อน ศาลจะยกคดีขึ้นวินิจฉัยเองไม่ได้ ซึ่งผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลเพิกถอนนั้นกฎหมายก็ได้กำหนดตัวบุคคลไว้ ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

๔. ผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลเพิกถอนได้ แยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

๔.๑ ถ้าการสมรสเป็น โมฆียะเพราะฝ่าฝืนเงื่อนไขในเรื่องอายุของกลุ่มสมรส ผู้มีสิทธิร้องขอให้ เพิกถอนได้ก็มี ผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งมีความหมายรวมถึงบิดามารดาหรือผู้ปกครองของชายหญิงกลุ่มสมรสและยังรวมถึงผู้มีสิทธิได้รับมรดกของกลุ่มสมรสด้วย เพราะถ้าการสมรสมีผลอยู่ตนจะได้รับมรดกน้อยลง แต่ในกรณีบิดามารดานั้นถ้าหากเป็นผู้ให้ความยินยอมเองด้วยแล้ว กฎหมายก็ห้ามร้องขอต่อศาล

๔.๒ ถ้าการสมรสเป็น โมฆียะเพราะขาดความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครองแล้ว ผู้มีสิทธิร้องขอก็คือบิดามารดาหรือผู้ปกครองเท่านั้น

๔.๓ ถ้าการสมรสเป็น โมฆียะเพราะกลฉ้อฉล ผู้มีสิทธิร้องขอคือกลุ่มสมรสฝ่ายที่ถูกหลอกเท่านั้น

๔.๔ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะการข่มขู่ ผู้มีสิทธิร้องขอก็คือคู่สมรสฝ่ายที่ถูกข่มขู่เท่านั้น

๔.๕ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะสำคัญผิดตัว ผู้มีสิทธิร้องขอก็คือคู่สมรสฝ่ายที่สำคัญผิดเท่านั้น

๕. ระยะเวลาขอให้ศาลเพิกถอน

๕.๑ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะฝ่าฝืนเงื่อนไขในเรื่องอายุต้องร้องขอให้ศาลเพิกถอนก่อนที่ชายหญิงจะมีอายุครบ ๑๗ ปีบริบูรณ์ หรือก่อนที่หญิงมีครรภ์ ถ้าไม่ร้องขอภายในเวลาดังกล่าวการสมรสย่อมสมบูรณ์มาตลอด และไม่อาจร้องขอให้ศาลเพิกถอนได้ต่อไป

๕.๒ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะฝ่าฝืนเงื่อนไขในเรื่องความยินยอม ต้องร้องขอให้ศาลเพิกถอนก่อนที่ชายหญิงจะมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ หรือก่อนที่หญิงมีครรภ์ นอกจากนี้ในเรื่องนี้กฎหมายยังกำหนดอายุความไว้อีกด้วยคือ ต้องใช้สิทธิในอายุความ ๑ ปี นับแต่วันที่รู้ถึงการสมรสนั้น (อายุความ คือ ระยะเวลาที่จะต้องใช้สิทธิถ้าไม่ใช้ภายในกำหนดก็ใช้ไม่ได้อีกแล้ว)

๕.๓ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะกลล่อลวง ระยะเวลาการขอให้ศาลเพิกถอน คือ ภายใน ๕๐ วันนับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงกลล่อลวงแต่ต้องไม่เกิน ๑ ปี นับแต่วันทำการสมรส

๕.๔ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะ เพราะถูกข่มขู่ ระยะเวลาขอให้ศาลเพิกถอนคือ ภายใน ๑ ปี นับแต่วันที่พ้นจากการถูกข่มขู่

๕.๕ ถ้าการสมรสเป็นโมฆียะเพราะการสำคัญผิดในตัวคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ระยะเวลาขอให้ศาลเพิกถอน คือ ภายใน ๕๐ วันนับแต่วันทำการสมรส

๖. ผลของการที่ศาลมีคำพิพากษาเพิกถอน

ถือว่าการสมรสสิ้นสุดลงตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงให้สุดให้เพิกถอน ดังนั้น ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างสามีภริยาก็เป็นอันสิ้นสุดลงนับตั้งแต่วันที่ศาลพิพากษาเพิกถอนเป็นต้นไป และถ้าคู่สมรสฝ่ายที่ถูกฟ้องเพิกถอนนั้นรู้ถึงเหตุแห่งโมฆียะ ก็ต้องรับผิดชอบค่าทดแทนแก่อีกฝ่ายหนึ่งในความเสียหายที่ได้รับด้วย นอกจากนี้ถ้าการเพิกถอนเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลงไม่มีทรัพย์สินพอเลี้ยงชีพ คู่สมรสฝ่ายที่ถูกฟ้องก็ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้อีกฝ่ายด้วย

การสมรสที่เป็นโมฆะ

คำว่า “โมฆะ” นี้หมายความว่า เสียเปล่า ไม่มีผลใด ๆ ทางกฎหมายเลย ดังนั้น การสมรสที่เป็นโมฆะจึงไม่มีผลใด ๆ ตามกฎหมายเลย แต่เนื่องจากกฎหมายครอบครัวเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานะของบุคคลและเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนกฎหมายจึงกำหนดว่าการสมรสที่เป็นโมฆะนั้น โดยทั่วไปแล้ว บุคคลใดจะนำขึ้นมากล่าวอ้างไม่ได้ เว้นแต่

ศาลจะได้แสดงว่าการสมรสเป็น โฆษะเสียก่อน ยกเว้นกรณีการสมรสซ้อนกฎหมายกำหนดให้ผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้นหรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็น โฆษะก็ได้ ในกรณีที่กฎหมายไม่ได้ให้สิทธิในการกล่าวอ้างและศาลยังไม่พิพากษา แสดงความเป็น โฆษะของการสมรสชายหญิงคู่หนึ่งก็ยังเป็นสามีภริยากันอยู่ตามปกติ

๑. เหตุที่ทำให้การสมรสเป็น โฆษะ

- ๑.๑ การสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขเรื่องการห้ามสมรสซ้อน
- ๑.๒ การสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขเรื่องการห้ามสมรสกับบุคคลวิกลจริต
- ๑.๓ การสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขเรื่องการสมรสระหว่างญาติสนิท
- ๑.๔ การสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขเรื่องความยินยอมของกลุ่มสมรสเอง

๒. ผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลแสดงว่าการสมรสเป็น โฆษะ

กฎหมายให้สิทธิแก่ “ผู้มีส่วนได้เสีย” หรือ “อัยการ” ก็ได้ คำว่า “ผู้มีส่วนได้เสีย” หมายถึง ผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ถ้าหากการสมรสนั้นยังไม่ถูกศาลสั่งแสดงความเป็น โฆษะ เช่น ตัวคู่สมรสเอง หรือภริยาเอง กรณีจดทะเบียนซ้อน

๓. ผลเมื่อศาลได้แสดงความเป็น โฆษะแล้ว

เมื่อศาลได้แสดงความเป็น โฆษะของการสมรสแล้ว คำพิพากษามีผลดังนี้

๓.๑ ในเรื่องทรัพย์สิน ถือว่าไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ ทางทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาดังแต่สมรส

๓.๒ ในเรื่องความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างสามีภริยา กฎหมายเห็นว่าไม่มีทางที่จะให้กลับไปสู่สภาพเดิมได้ก็จะถือว่าไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันเลยตั้งแต่แรกไม่ได้ ดังนั้นจึงให้มีผลนับแต่วันที่ศาล ได้แสดงความเป็น โฆษะแต่อย่างไรก็ตาม หากคู่สมรสฝ่ายที่สุจริตได้สิทธิใดๆ มาจากการสมรสก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาก็ไม่เสียสิทธินั้นไป ยกเว้น สิทธิในการรับมรดกของสามีที่เกิดจากการสมรสที่เป็น โฆษะ หากตนสมรสโดยสุจริต

นอกจากนี้ถ้าหากชายหรือหญิงฝ่ายเดียวเป็นฝ่ายสมรสโดยสุจริต ฝ่ายนั้นก็ยังมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากฝ่ายที่ไม่สุจริตได้ เช่น ชายมาหลอกหญิงว่าตนไม่เคยมีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายมาก่อน กรณีนี้เมื่อศาลแสดงความเป็น โฆษะแล้ว หญิงสามารถเรียกค่าทดแทนจากชายได้ และถ้าฝ่ายที่สุจริตนั้นยากจนลง ไม่มีรายได้จากทรัพย์สินหรือจากงานที่เคยทำก่อนมีคำพิพากษาของศาลคู่สมรสฝ่ายนั้นก็ยังมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้อีกด้วย

๓.๓ ผลต่อบุตร เด็กที่เกิดระหว่างการสมรสที่เป็นโหมะหรือเกิดภายใน ๓๑๐ วัน นับแต่วันที่ศาลสั่งแสดงว่าการสมรสเป็น โหมะ กฎหมายสันนิษฐานว่าเป็นลูกของชายผู้เป็นสามี หรือเคยเป็นสามี

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา

เมื่อการสมรสนั้นมีการจดทะเบียนและไม่เข้าข้อห้ามตามกฎหมายข้ออื่นแล้ว การสมรสนั้นก็จะมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย และก่อให้เกิดความสัมพันธ์กันต่าง ๆ ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ซึ่งมีผลแยกได้ ๒ ประการ คือ ความสัมพันธ์ในทางทรัพย์สิน และความสัมพันธ์ส่วนตัว

๑. ความสัมพันธ์ในทางทรัพย์สิน

เมื่อชายหญิงคู่หนึ่งได้ทำการสมรสกันตามกฎหมายแล้ว ทรัพย์สินต่าง ๆ ของแต่ละฝ่ายที่มีอยู่ก่อนสมรสหรือจะมีขึ้นภายหลังจากการสมรสก็ต้องมีการจัดระบบใหม่ ซึ่งกฎหมายก็ได้แยกทรัพย์สินออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑ สินส่วนตัว (สินเดิม)

๑.๒ สินสมรส

๑.๑ สินส่วนตัว กฎหมายกำหนดไว้ดังนี้

(ก) ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอยู่ก่อนสมรสไม่ว่าจะเป็นอะไรก็ตาม เช่น บ้าน ที่ดิน แก้ว แหวน เงิน ทอง ถ้ามีอยู่ก่อนสมรสกันแล้วกฎหมายถือว่าเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของผู้นี้

(ข) ทรัพย์สินที่เป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัว เครื่องแต่งกายหรือเครื่องประดับกายตามควรแก่ฐานะหรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ให้เป็นสินส่วนตัวของฝ่ายนั้น

เครื่องใช้สอยส่วนตัว เช่น แว่นตา แปรงสีฟัน เป็นต้น

เครื่องประดับกาย เช่น สร้อยคอ แหวน กำไล ต่างหู แต่ต้องพิจารณาถึงฐานะด้วย

ส่วนเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพก็ต้องดูว่าอาชีพนั้นจำเป็นต้องใช้เครื่องมืออะไรบ้าง เช่น เป็นหมอก็ต้องมีเครื่องมือตรวจโรค เป็นชวานาก็ต้องมีเคียว เป็นต้น

(ค) ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาในระหว่างสมรสไม่ว่าโดยการรับมรดกหรือโดยการให้โดยเสน่หาในกรณีนี้หมายถึงการได้มาในส่วนตัวโดยแท้ ดังนั้นกฎหมายจึงให้ถือเป็นสินส่วนตัวของแต่ละคนไป เช่น ถ้านายแดงเอ็นดูนางดำ ซึ่งเป็นภรรยา นายขาว ก็เลยยกที่ดินให้ ๑

แปลง กรณีเช่นนี้ การที่นายแดงให้ที่ดินแก่นางดำเป็นเพราะความถูกใจเฉพาะตัวของนายแดงกับนางดำ ไม่เกี่ยวกับนายขาวเลย ดังนั้นที่ดินแปลงนี้จึงเป็นสินส่วนตัว

(ง) ทรัพย์สินที่เป็นของหมั้นกฎหมายให้ถือเป็นสินส่วนตัวของหญิง

นอกจากนี้ถ้าทรัพย์สินดังกล่าวได้เปลี่ยนสภาพไป เช่น ขายไปได้เงินมา เงินนั้นกลายมาเป็นสินส่วนตัวเช่นกัน หรือเอาเงินที่เป็นสินส่วนตัวไปซื้อของของนั้นก็กลายเป็นสินส่วนตัวด้วย

๑.๒ สินสมรส กฎหมายกำหนดไว้ ดังนี้

(ก) ทรัพย์สินที่คู่สมรสได้มาในระหว่างสมรส หมายถึง ทรัพย์สินอื่น ๆ นอกจากที่เป็นสินส่วนตัวแล้วถ้าคู่สมรสไม่ว่าฝ่ายใดได้มาก็ถือว่าเป็นสินสมรสทั้งสิ้น เช่น เงินเดือน โบนัส เงินรางวัลจากลอตเตอรี่ เป็นต้น

(ข) ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาในระหว่างการสมรสโดยพินัยกรรม หรือโดยการให้ที่ทำเป็นหนังสือเมื่อพินัยกรรมหรือหนังสือยกให้นั้นต้องระบุว่าเป็นสินสมรสด้วย กรณีนี้ต่างกับในเรื่องสินส่วนตัว เพราะการให้หรือพินัยกรรมนั้นต้องระบุชัดว่า ให้เป็นสินสมรส ถ้าไม่ระบุก็ถือเป็นสินส่วนตัว

(ค) ทรัพย์สินที่เป็นดอกผลของสินส่วนตัว คำว่า “ดอกผล” หมายถึงผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพย์สินซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือเกิดขึ้นจากความผูกพันตามกฎหมายก็ได้ เช่น มีแม่วัว ลูกวัวก็เป็นดอกผลธรรมชาติ มีรถแล้วเอารถไปให้เช่าเช่า ค่าเช่าก็เป็นดอกผลที่เกิดขึ้นตามกฎหมาย เป็นต้น

การจัดการทรัพย์สินของสามีภริยา

เมื่อทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาแบ่งเป็น ๒ ประเภทดังกล่าวแล้วก็ต้องมาพิจารณาว่าทรัพย์สินประเภทใดใครเป็นผู้มีอำนาจจัดการ ซึ่งอำนาจจัดการนี้รวมถึงอำนาจในการจำหน่าย จำนำ จำนอง หรือก่อให้เกิดภาระติดพันในทรัพย์สินนั้นรวมถึงการฟ้องคดี และต่อสู้คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินด้วย ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

(๑) สินส่วนตัว กฎหมายถือว่า สินส่วนตัวของใครคนนั้นก็เป็นผู้มีอำนาจจัดการ

(๒) สินสมรส เนื่องจากกฎหมายเห็นว่า สินสมรสเป็นทรัพย์สินร่วมกันระหว่างสามีภริยาจึงกำหนดให้ทั้ง ๒ ฝ่ายจัดการร่วมกัน แต่ก็อาจตกลงกันไว้ก่อนทำการสมรสก็ได้ว่าจะให้ใครเป็นผู้จัดการในกรณีที่ต้องจัดการร่วมกันหากคนใดคนหนึ่งทำไปเองก็อาจให้อีกฝ่ายหนึ่งให้ความยินยอมได้ แต่ถ้าทำไปเองโดยพลการนิติกรรมที่ทำไปนั้นก็ไม่มีสมบูรณ์ และคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งสามารถร้องขอให้ศาลเพิกถอนได้

การให้ความยินยอมนี้กฎหมายมิได้กำหนดแบบไว้ ดังนั้นจะอย่างไรก็ได้ แต่ถ้านิติกรรมที่จัดทำนั้นกฎหมายบังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือ การให้ความยินยอมก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วย

เช่น การทำสัญญาซื้อขายที่ดินกฎหมายบังคับว่า ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ การให้ความยินยอมในกรณีนี้ จึงต้องทำเป็นหนังสือด้วย

๒. ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างสามีภริยา

เมื่อมีการสมรสกัน โดยถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ชายหญิงคู่นั้นก็ต้องมีความสัมพันธ์กันตามกฎหมาย คือ

- (๑) ต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา
- (๒) ต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ตามความสามารถและฐานะของตน
- (๓) ภริยามีสิทธิใช้นามสกุลของสามีได้
- (๔) ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ อีกฝ่ายหนึ่งยอมเป็นผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณี

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และบุตร

คือ เด็กที่เกิดมาในระหว่างที่พ่อแม่ยังคงเป็นสามีภริยากันอยู่หรือภายใน ๓๑๐ วันนับแต่วันที่มีการสมรสสิ้นสุดลง กฎหมายสันนิษฐานว่าเป็นบุตร โดยชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี สิทธิ หน้าที่ระหว่างบิดามารดา และบุตรชอบด้วยกฎหมาย

๑. พ่อแม่ต้องให้การอุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษาแก่บุตรตามสมควรในระหว่างที่บุตรยังเป็นผู้เยาว์ (อายุไม่เกิน ๒๐ ปีบริบูรณ์) ถ้าบุตรบรรลุนิติภาวะแล้ว พ่อแม่ก็ไม่จำเป็นต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตร เว้นแต่บุตรจะเป็นคนพิการ และหาเลี้ยงตัวเองไม่ได้ พ่อแม่ก็ยังมีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูต่อไป

๒. บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูพ่อแม่

๓. บุตรมีสิทธิใช้นามสกุลพ่อแม่

๔. บุตรจะฟ้องบุพการีของตน เป็นคดีแพ่ง หรือคดีอาญาไม่ได้ แต่สามารถร้องขอให้ อัยการ เป็นผู้ดำเนินคดีแทนได้ กฎหมายห้ามเฉพาะการฟ้อง แต่ไม่ห้ามในกรณีที่บุตรถูกฟ้อง แล้วต่อสู้อัยการ กรณีนี้ยอมทำได้

๕. บุตรผู้เยาว์จะต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของพ่อแม่โดยพ่อแม่มีอำนาจ ดังนี้

๕.๑ กำหนดที่อยู่ของบุตร

๕.๒ เมื่อบุตรทำผิดกึ่งลงโทษได้ตามสมควร

๕.๓ ให้บุตรทำงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะครอบครัว

๕.๔ เรียกบุตรคืนจากบุคคลอื่น ซึ่งกักบุตรของตนไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

๕.๕ มีอำนาจจัดการทรัพย์สินของบุตรด้วยความระมัดระวัง

การสิ้นสุดการสมรส

เมื่อมีการสมรสที่ถูกต้องตามกฎหมายแล้วการสมรสนั้นจะสิ้นสุดลงด้วยเหตุต่าง ๆ ดังนี้

๑. เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตาย

๒. เมื่อศาลพิพากษาให้เพิกถอนเพราะการสมรสนั้นตกเป็น โมฆิยะ (ขอให้ดูเรื่องการสมรสที่เป็น โมฆิยะ)

๓. โดยการหย่า ซึ่งการหย่านั้น ทำได้ ๒ วิธี

๓.๑ หย่าโดยความยินยอม คือ กรณีที่ทั้งคู่ตกลงที่จะหย่ากัน ได้เอง กฎหมายบังคับว่าการหย่าโดยความยินยอมนั้นต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อย ๒ คน และถ้าการสมรสนั้นมีการจดทะเบียนสมรส (ตามกฎหมายปัจจุบัน) การหย่าก็ต้องไปจดทะเบียนหย่าต่อนายทะเบียน ที่อำเภอหรือกิ่งอำเภอด้วยมิฉะนั้นการหย่าย่อมไม่สมบูรณ์

๓.๒ หย่าโดยคำพิพากษาของศาล กรณีนี้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งประสงค์หย่า แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ต้องการหย่าจึงต้องมีการฟ้องหย่าขึ้น เหตุที่จะฟ้องหย่าได้คือ

(๑) สามีอุปการะเลี้ยงดู หรือยกย่องผู้หญิงอื่นเป็นภริยาหรือภริยามีผู้่อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๒) สามีหรือภริยาประพฤติชั่วไม่ว่าความประพฤติเช่นนั้นเป็นความผิดอาญาหรือไม่ ความประพฤติเช่นนั้นเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่ง

- ได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง

- ได้รับความถูกเกลียดชัง หากยังคงสถานะของความเป็นสามีภริยากันต่อไป

- ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพฐานะและความเป็นอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยามาคำนี้ประกอบอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

คำว่า “ประพฤติชั่ว” เช่น สามีเป็นนักเลงหัวไม้เที่ยวรังแกผู้อื่น เล่นการพนัน หรือสูบบุหรี่ กัญชา เป็นต้น

(๓) สามีหรือภริยาทำร้ายทรมาณร่างกายหรือจิตใจหมิ่นประมาทหรือเหยียดหยามอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ต้องเป็นการร้ายแรงด้วย อีกฝ่ายจึงจะฟ้องหย่าได้

(๔) สามีหรือภริยาจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกิน ๑ ปี อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

การละทิ้งร้างนี้ หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งจงใจละทิ้งอีกฝ่ายหนึ่ง แต่หากไม่เป็นการจงใจ ต้องติดต่อราชการไปชายแดน เช่นนี้ ไม่ถือเป็นการทิ้งร้าง

(๕) ฝ่ายหนึ่งต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกจำคุกเกิน ๑ ปี โดยที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้ มีส่วนในความผิดหรือยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจ และการเป็นสามีภริยากันจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร อีกฝ่ายฟ้องหย่าได้

(๖) สามีและภริยาสมัครใจแยกกันอยู่ตลอดมาเกิน ๓ ปี หรือแยกกันอยู่ตามคำสั่งศาลเป็นเวลาเกิน ๓ ปี ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๗) สามีหรือภริยาถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญหรือไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นเวลาเกิน ๓ ปี โดยไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๘) สามีหรือภริยาไม่ให้ความช่วยเหลือ อุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งตามสมควร หรือทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการเป็นสามีหรือภริยาอย่างร้ายแรง แต่การกระทำนั้นต้องถึงขนาดที่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเดือดร้อน โดยเอาสภาพ ฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยามาคำนึงประกอบ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๙) สามีหรือภริยาเป็นบ้าตลอดมาเกิน ๓ ปี และความเป็นบ้านั้นมีลักษณะยากที่จะหายได้ และความเป็นบ้าต้องถึงขนาดที่จะทนอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาต่อไปไม่ได้ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๑๐) สามีหรือภริยาทำผิดทัณฑ์บนที่ทำให้ไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้ เช่น สามีขี้เหล้า ชอบเล่นการพนัน ขอมทำหนังสือทัณฑ์บนไว้กับภริยาว่าตนจะไม่ประพฤติเช่นนั้นอีกแต่ต่อมากลับฝ่าฝืน เช่นนี้ ภริยาฟ้องหย่าได้

(๑๑) สามีหรือภริยาเป็นโรคจิตต่ออย่างร้ายแรง ซึ่งอาจเป็นภัยแก่อีกฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้โรคดังกล่าว ต้องมีลักษณะเรื้อรัง คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๑๒) สามีหรือภริยามีสภาพร่างกาย ทำให้สามีหรือภริยานั้นไม่อาจร่วมประเวณีได้ ตลอดกาล คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

ผลของการหย่า

๑. ผลของการหย่าโดยความยินยอม

การหย่าโดยความยินยอมนั้น ถ้าการสมรสเป็นการสมรสที่ไม่ต้องจดทะเบียน (การสมรสตามกฎหมายลักษณะพั่วเมีย) การหย่าโดยความยินยอมก็มีผลทันทีที่ทำเป็นหนังสือถูกต้อง และลงลายมือชื่อทั้ง ๒ ฝ่าย พร้อมทั้งมีพยานรับรอง ๒ คน แต่ถ้าการสมรสนั้นเป็นการสมรสที่ต้องจดทะเบียน (ตามบรรพช) การหย่าโดยความยินยอมนั้นนอกจากจะต้องทำเป็นหนังสือแล้ว ยังต้องไปจดทะเบียนหย่าที่อำเภออีกด้วย การหย่าจึงจะมีผลตามกฎหมาย

๑.๑ ผลของการหย่าต่อบุตร คือ

(๑) ใครจะเป็นผู้ปกครองบุตร ตามกฎหมาย ให้ตกลงกันเองได้ถ้าตกลงกันไม่ได้หรือไม่ได้ตกลงก็ให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด

(๒) ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร ใครจะเป็นคนจ่ายก็เช่นกันคือให้ตกลงกันเองว่าใครจะเป็นผู้จ่ายถ้าตกลงกันไม่ได้ ก็ให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด

๑.๒ ผลเกี่ยวกับสามภริยา ความสัมพันธ์ระหว่างสามภริยาสิ้นสุดลงทันทีและไม่มีหน้าที่ใดๆ ต่อกันเลย

๑.๓ ผลเกี่ยวกับทรัพย์สิน ให้แบ่งทรัพย์สินอันเป็นสินสมรสระหว่างสามภริยาคนละครึ่ง โดยเอาจำนวนทรัพย์ที่มีอยู่ในเวลาจดทะเบียนหย่าเป็นเกณฑ์

๒. ผลของการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล

การหย่าโดยคำพิพากษาของศาลนั้นมีผลตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด แม้จะยังไม่จดทะเบียนหย่าก็ตาม ดังนั้นความเป็นสามภริยาจึงขาดลงตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป

๒.๑ ผลเกี่ยวกับบุตร

(๑) ใครเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตร ปกติแล้วฝ่ายชนะคดีจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง แต่ศาลอาจกำหนดเป็นอย่างอื่นก็ได้

(๒) เรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดู ศาลเป็นผู้กำหนด

๒.๒ ผลเกี่ยวกับคู่สมรส แม้กฎหมายจะถือว่า การสมรสสิ้นสุดลงนับแต่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดก็ตาม แต่ในระหว่างคู่สมรสก็เกิดผลทางกฎหมายบางประการคือ

(๑) มีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้

- ค่าทดแทนจากสามีที่อุปการะหญิงอื่นหรือจากภริยาที่มีชู้หรือหญิงอื่นแล้วแต่กรณี

- ค่าทดแทนเพราะเหตุหย่าตามข้อ ๑.๒ (๓) (๔) (๕) โดยเป็นเพราะความผิดของอีกฝ่ายหนึ่ง

(๒) มีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ ต้องเข้าหลักเกณฑ์คือ

- เหตุแห่งการหย่านั้นเป็นความผิดของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเพียงอย่างเดียวและ

- การหย่านั้นทำให้อีกฝ่ายยากจนลง เพราะไม่มีรายได้จากทรัพย์สินหรือการงานที่เคยทำอย่างระหว่างสมรส แต่อย่างไรก็ตามสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพนี้กฎหมายกำหนดว่า จะต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งมาในคดีที่ฟ้องหย่าด้วย มิฉะนั้นก็หมดสิทธิ

การสมรสที่ไม่มีการจดทะเบียนกันตามกฎหมายในปัจจุบัน

ถ้าการสมรสนั้นไม่ได้มีการจดทะเบียนตามกฎหมายแล้ว แม้จะมีการจัดการแต่งงานใหญ่โตเพียงไร กฎหมายก็ไม่รับรู้ด้วย จึงไม่เกิดผลใด ๆ ตามกฎหมาย แต่ถ้าชายหญิงนั้นอยู่กินกันเองจะมีผลดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงคู่หนึ่ง กฎหมายไม่ถือว่าเป็นสามีภริยากันจึงไม่มีสิทธิ และหน้าที่ใดต่อกันและยังเกิดผลประการอื่นอีก คือ

- เรื่องการใช้นามสกุล หญิงก็คงใช้นามสกุลเดิมของตน และเรื่องสถานะตามกฎหมายก็ยังคงถือว่าหญิงนั้นเป็นนางสาวอยู่

- เรื่องความผิดอาญา การที่ชายหญิงหลับนอนด้วยกัน กรณีนี้ถ้าหญิงยินยอมก็ไม่เป็นความผิดฐานข่มขืน แต่ถ้าหญิงไม่ยินยอมแล้วชายใช้กำลังบังคับก็มีความผิดฐานข่มขืน ส่วนความผิดอื่นที่กระทำต่อกัน เช่น ชายลักทรัพย์ของหญิง ก็ไม่ได้รับยกเว้นโทษตามกฎหมาย

๒. ในเรื่องทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินของใครมีอยู่ก่อนก็เป็นของคนนั้น แต่ถ้าทรัพย์สินนั้น เป็นของที่หามาได้ร่วมกัน แม้กฎหมายไม่ถือว่าเป็นสินสมรส แต่ก็ถือว่า ทรัพย์สินนั้นเป็นของทั้ง ๒ คนร่วมกัน คือเป็นกรรมสิทธิ์ร่วม ทั้งคู่ต่างมีสิทธิในทรัพย์สินนั้นคนละเท่า ๆ กัน

๓. ผลเกี่ยวกับบุตรที่เกิดมา เมื่อกฎหมายไม่ถือว่ามีสมรสเกิดขึ้น เด็กที่เกิดมา ใน ส่วนของหญิงย่อมถือว่า เป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของตนอยู่แต่ในด้านชายนั้น กฎหมายถือว่า ชายนั้นมิใช่บิดาที่ชอบด้วยกฎหมายของเด็กคนนั้น แต่ยังมีวิธีการที่จะทำให้เด็กที่เกิดมากลายเป็น บุตร โดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ชายผู้นั้นได้ มี ๓ วิธีคือ

๓.๑ เมื่อบิดามารดาของเด็กนั้นสมรสกันภายหลัง โดยชอบด้วยกฎหมาย คือ จด ทะเบียนสมรสกันและทำตามหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย เด็กนั้นจะกลายเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย ของชายนั้นทันที นับแต่วันที่บิดามารดาทำการสมรสกัน หรือ

๓.๒ โดยการจดทะเบียนรับเด็กนั้นเป็นบุตร แต่ตัวเด็กนั้นหรือมารดาเด็กต้องไม่ คัดค้านว่าชายผู้ขอจดทะเบียนมิใช่บิดา ถ้ามีการคัดค้านก็ต้องให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด ขั้นตอนการจด ทะเบียนก็คือ ชายจะไปยื่นคำขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนที่อำเภอและนายทะเบียนจะแจ้งการขอ จดทะเบียนไปยังเด็กและมารดาเด็กว่าจะคัดค้านหรือไม่ถ้าหากคัดค้าน ต้องคัดค้านภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่การแจ้งความนั้นไปถึง ถ้าไม่มีการคัดค้านนายทะเบียนก็จะรับจดทะเบียนให้ แต่ถ้ามีการ คัดค้านนายทะเบียนก็จะยังไม่จดทะเบียน และชายนั้นก็ต้องดำเนินคดีทางศาลและเมื่อศาลมีคำ พิพากษาถึงที่สุด ถ้าศาลตัดสินให้จดทะเบียนได้ชายต้องนำคำพิพากษามาแสดงต่อนายทะเบียน นายทะเบียนก็จะจดทะเบียนให้ เมื่อมีการจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตรแล้ว แม้ชายนั้นจะมีได้ทำการ สมรสกับหญิงก็ตามให้ถือว่าชายเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายของเด็กนั้น และมีสิทธิหน้าที่ต่อกัน ตามกฎหมาย

๓.๓ โดยการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตร กรณีนี้ ตัวเด็กหรือผู้แทน โดยชอบ ธรรมของเด็กเป็นผู้ฟ้องชาย เพื่อให้ศาลพิพากษาชายนั้นเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ต้องมีพฤติ การณ์หรือข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนด จึงจะฟ้องศาลได้ ข้อเท็จจริงดังกล่าว ด้วย

(๑) เมื่อมีการข่มขืนกระทำชำเรา คุกคาม หรือหน่วงเหนี่ยว กักขังหญิงผู้เป็นแม่ของเด็กโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายในช่วงเวลาที่หญิงนั้นอาจตั้งครรภ์ได้

(๒) เมื่อมีการลักพาหญิงผู้เป็นแม่ของเด็กไปในทางชั่วสาว หรือมีการล่อลวงร่วมหลับนอนกับหญิงผู้เป็นแม่เด็กในระยะเวลาที่หญิงนั้นอาจตั้งครรภ์ได้

(๓) เมื่อมีเอกสารของพ่อแสดงว่า เด็กนั้นเป็นลูกของตน เช่น พ่อยื่นคำร้องแจ้งเด็กเกิดในทะเบียนบ้าน โดยแจ้งว่าเป็นบุตรของตน หรืออาจเป็นกรณีลงชื่อฝากเด็กเข้าโรงเรียน โดยระบุว่า เป็นบุตรของตนก็ได้

(๔) เมื่อปรากฏในทะเบียนบ้านคนเกิดว่าเด็กนั้นเป็นบุตรของชายโดยชายเป็นผู้ไปแจ้งการเกิดเองหรือการจดทะเบียนนั้นได้กระทำโดยรู้เห็นยินยอมของชาย

(๕) เมื่อพ่อแม่ได้อยู่กินด้วยกันอย่างเปิดเผยในระยะเวลาที่หญิงอาจตั้งครรภ์ได้

(๖) เมื่อชายได้มีการหลับนอนกับหญิงผู้เป็นแม่ในระยะเวลาที่อาจตั้งครรภ์ได้และไม่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเด็กนั้นเป็นบุตรของชายอื่น

(๗) เมื่อมีพฤติการณ์ที่รู้กันทั่วไปตลอดมาว่าเป็นลูก ซึ่งต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น ชายนั้นให้ความอุปการะเลี้ยงดู หรือยอมให้ใช้นามสกุลของตน เป็นต้น

เมื่อมีข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้นเพียงประการเดียว ก็สามารถฟ้องคดีได้แล้ว แต่การฟ้องคดีต้องฟ้องภายในกำหนดเวลาตามกฎหมาย คือ ถ้าเด็กบรรลุนิติภาวะแล้วต้องฟ้องภายใน ๑ ปี นับแต่วันที่บรรลุนิติภาวะ (๒๐ ปีบริบูรณ์) แต่ถ้าเด็กตายในระหว่างที่ยังมีสิทธิฟ้องคดีอยู่ ก็ให้ผู้สืบสันดานของเด็กฟ้องแทน ถ้าผู้สืบสันดานของเด็กรู้ข้อเท็จจริงที่จะฟ้องคดีได้ก่อนวันที่เด็กตาย ก็ต้องฟ้องภายใน ๑ ปี นับแต่วันที่เด็กตาย แต่ถ้ามารู้หลังจากที่เด็กตายแล้วก็ต้องฟ้องภายใน ๑ ปี นับแต่วันที่รู้ แต่ต้องไม่เกิน ๑๐ ปี นับแต่วันที่เด็กนั้นตาย

ผู้ที่มีอำนาจฟ้อง คือ ในกรณีที่เด็กอายุครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ เด็กสามารถฟ้องคดีได้เอง แต่ถ้าเด็กยังอายุไม่ถึง ๑๕ ปี ก็สามารถให้ผู้แทนโดยชอบธรรมฟ้องแทนได้ และผลของการฟ้องคดีนี้ ถ้าฝ่ายเด็กเป็นผู้ชนะคดีเด็กนั้นก็เป็นผู้รับ โดยชอบด้วยกฎหมายของชายนั้นตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด

ตอนที่ ๓ จบชีวิตเก่า

มนุษย์ทุกคนไม่ว่ายากจนหรือร่ำรวย ไม่ว่ามีฐานะสูงหรือต่ำย่อมจะต้องตายเหมือนกันหมด เมื่อมีการตายเกิดขึ้นกฎหมายจึงเข้ามาเกี่ยวข้องโดยกำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายมีหน้าที่ต้องไปแจ้งให้ทางราชการได้ทราบเพื่อจะได้ตรวจสอบเกี่ยวกับสาเหตุของการตายได้ ว่าเกิดจากการกระทำผิดกฎหมายหรือไม่ นอกจากนั้นกฎหมายจะต้องเข้ามากำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดการแบ่งทรัพย์สินของผู้ตายหรือมรดกของผู้ตายให้แก่ญาติพี่น้องหรือบุคคลอื่น ๆ ที่ผู้ตายมีความประสงค์จะยกทรัพย์สินของตนให้ ในเรื่องนี้จะขอแยกกล่าว เป็น ๒ เรื่อง คือ

ก. การตาย

ข. มรดก (การตกทอดทรัพย์สินของผู้ตาย)

ก. การตาย

ตายเมื่อใด

คนเราทุกคนเกิดมาต้องตายด้วยกันทุกคน ผิดกันอยู่แต่ว่าจะตายช้าหรือตายเร็วเท่านั้น แต่ก่อนนี้ปัญหาที่ว่าตายเมื่อใดนั้น ไม่สู้จะมีปัญหาแต่อย่างใด เพราะเมื่อหัวใจหยุดเต้นและไม่หายใจแล้ว ก็ถือว่าคนคนนั้นตายแล้ว แต่ปรากฏว่าในปัจจุบันนี้ความเจริญทางวิทยาศาสตร์มีมากขึ้น หัวใจที่หยุดเต้นแล้วก็อาจทำให้ฟื้นใหม่อีกได้ โดยใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วย หรือการหายใจที่หยุดแล้วก็อาจทำให้หายใจใหม่อีกได้เหล่านี้เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาที่ว่าคนเราตายเมื่อไรนั้นจึงเริ่มมีปัญหามากขึ้น หลักการเดิมที่ว่าคนเราตายเมื่อหยุดหายใจและหัวใจหยุดเต้น จึงยังไม่เพียงพอ ยังต้องอาศัยหลักการอื่น ๆ อีก ในเรื่องนี้มีความเห็นของนักวิชาการท่านหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นความคิดเห็นที่น่าจะถูกต้อง ท่านได้ให้ความเห็นในเรื่องที่ว่าคนเราตายเมื่อใดนั้นไว้ ดังนี้คือ การที่จะพิจารณาว่า คนเราตายเมื่อใดนั้นให้ดูที่การทำงานของร่างกาย ๓ ส่วนคือ สมอง หัวใจ และการหายใจ กล่าวคือ สมองหยุดทำงาน โดยตรวจด้วยการวัดคลื่นสมอง หัวใจหยุดเต้น และหายใจเองไม่ได้ ทั้ง ๓ ประการนี้ ประกอบกันจึงจะถือว่าคนคนนั้นได้ตายแล้ว เราจะรู้กันไปทำไมว่าคนเราตายเมื่อใด

เมื่อคนหนึ่งตายไปแล้วนั้น มรดกของเขาย่อมตกไปยังลูกหลาน พ่อแม่พี่น้อง ซึ่งในทางกฎหมายเราเรียกบุคคลที่ตายนั้นว่า “เจ้ามรดก” ส่วนลูกหลาน พ่อแม่ พี่น้อง ที่รับมรดกนั้น เราเรียกว่า “ทายาท” สำหรับเรื่องการรับมรดกนั้นมีหลักอยู่ว่าทายาทที่มีสิทธิจะรับมรดกได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย กล่าวคือ ทายาทคนใดตายก่อนเจ้ามรดกแล้ว เขาก็ไม่มีสิทธิที่จะรับมรดกจากเจ้ามรดก ดังนั้นปัญหาในเรื่องที่ว่า ตายเมื่อใดนั้นจึงมีความสำคัญในเรื่องนี้ เพราะว่าถ้าทายาทคนใดตายหลังเจ้ามรดกแม้เพียง ๕ นาที เขาก็จะมีสิทธิได้รับมรดกของเจ้ามรดก

การแจ้งตาย

ในกรณีที่มีคนตายเกิดขึ้น กฎหมายได้กำหนดหน้าที่ให้บุคคลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ เป็นผู้ มีหน้าที่แจ้งต่อเจ้าหน้าที่ในท้องที่ที่มีการตายเกิดขึ้นคือ

กรณีคนตายในบ้าน เจ้าบ้านต้องแจ้งต่อนายทะเบียนท้องที่ที่มีการตายเกิดขึ้นภายใน ๒๔ ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ตาย แต่ถ้าไม่มีเจ้าบ้านให้ผู้พบศพเป็นผู้แจ้ง

ตัวอย่าง นายดำบิดาของนายแดง ได้ถึงแก่ความตายด้วยโรครุนแรงในบ้าน ดังนี้เราก็ต้องดูว่าใครเป็นเจ้าบ้าน ถ้านายแดงเป็นเจ้าบ้าน นายแดงก็มีหน้าที่ต้องแจ้ง ถ้าบิดานายแดงเป็นเจ้าบ้าน

ก็เป็นกรณีของการที่ไม่มีเจ้าบ้าน ดังนั้น ถ้าแดงเป็นผู้มาพบศพ แแดงก็ต้องเป็นผู้ที่มีหน้าที่แจ้งการตายของนายคำต่อนายทะเบียนท้องที่

กรณีคนตายนอกบ้าน ให้ผู้ที่ไปกับผู้ตายหรือผู้พบศพแจ้งต่อนายทะเบียนแห่งท้องที่ที่มีการตายเกิดขึ้นหรือท้องที่ที่พบศพ หรือท้องที่ที่พึงจะแจ้งได้ในโอกาสแรก ภายใน ๒๔ ชั่วโมง หรือจะแจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่สะดวกกว่าก็ได้

ตัวอย่าง นายแดงกับนายขาวเดินทางไปเที่ยวเขาใหญ่ จังหวัดนครนายกด้วยกัน ปรากฏว่านายขาวเป็นไข้ป่าตาย ในกรณีนี้นายแดงเป็นผู้ที่ไปด้วยกับนายขาวผู้ตาย ดังนั้น นายแดงจึงเป็นผู้ที่มีหน้าที่ต้องแจ้งการตาย โดยแจ้งต่อนายทะเบียนท้องที่จังหวัดนครนายก หรือจะแจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่เขาใหญ่ซึ่งสะดวกกว่าก็ได้

อย่างไรก็ดี เวลาในการแจ้งนั้น ผู้อำนวยการทะเบียนกลาง อาจขยายออกไปได้อีกไม่เกิน ๗ วันสำหรับท้องที่ที่การคมนาคมไม่สะดวก

ลูกตายในท้อง

ลูกตายในท้อง หมายถึง ลูกที่อยู่ในครรภ์มารดาเป็นเวลาเกิน ๒๘ สัปดาห์ และคลอดออกมาโดยไม่มีชีวิต ดังนั้น ถ้าลูกอยู่ในครรภ์มารดาไม่ถึง ๒๘ สัปดาห์ แม้จะคลอดออกมาโดยไม่มีชีวิตก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องของลูกตายในท้อง

ผู้ที่มีหน้าที่ในการแจ้ง กรณีที่มีลูกตายในท้องดังนี้ คือ (เด็กที่อยู่ในครรภ์มารดาเกิน ๒๘ สัปดาห์หรือเกิน ๑๕๖ วัน)

ถ้าลูกตายในท้องเกิดขึ้นในบ้าน ให้เจ้าบ้านแจ้งต่อนายทะเบียนภายใน ๒๔ ชั่วโมงนับแต่เวลาคลอด นายทะเบียนก็จะออกบัตรลูกตายในท้องไว้เป็นหลักฐาน

ถ้าลูกตายในท้องเกิดขึ้นนอกบ้าน ให้มารดาแจ้งต่อนายทะเบียนแห่งท้องที่ที่ลูกตายในท้องนั้น หรือแจ้งต่อท้องที่ที่อาจแจ้งได้ในโอกาสแรกภายใน ๒๔ ชั่วโมงนับแต่เวลาคลอด หรือจะแจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่สะดวกกว่าก็ได้

กรณีที่มีการตายเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการตายภายในบ้านหรือนอกบ้านก็ตามเมื่อผู้มีหน้าที่ต้องแจ้งได้ไปแจ้งการตายต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับแจ้งแล้ว เจ้าหน้าที่ก็จะออกสารที่เราเรียกว่ามรณบัตรให้ ซึ่งมรณบัตรนี้ก็คือเอกสารแสดงถึงการตายของบุคคลที่นายทะเบียนผู้รับแจ้งการตายออกให้แก่ผู้แจ้งเพื่อนำไปแสดงต่อผู้เกี่ยวข้องนำไปจัดการทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย เป็นต้น

โทษ สำหรับผู้ที่มีหน้าที่จะต้องแจ้งการตาย แต่ฝ่าฝืนไม่แจ้งภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดอาจจะถูกปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท

ข. มรดก

ในปัจจุบันกฎหมายมีความสำคัญกับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย และกฎหมายในเรื่องมรดกนั้นก็นับว่าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่เราจะทำความเข้าใจ เพราะว่าถ้าไม่มีกฎหมายมรดกแล้ว ก็จะทำให้สังคมวุ่นวาย เช่น อาจมีการฆ่ากันตาย เพราะแย่งทรัพย์สินสมบัติของผู้ตายเกิดขึ้นมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก็ได้ ต่างคนก็ต่างอยากได้ทรัพย์สินสมบัติมาเป็นของตัวเองมาก ๆ โดยไม่คำนึงถึงว่าคนอื่นจะเป็นอย่างไร ดังนั้นกฎหมายจึงต้องเข้ามาวางหลักในเรื่องมรดกของผู้ตาย ว่าภายหลังจากผู้ตาย ตายแล้วทรัพย์สินสมบัติของเขาตกแก่ผู้ใด เพื่อมิให้เกิดการแย่งชิงกันระหว่างญาติของผู้ตายด้วยกันเอง แต่การใช้กฎหมายในเรื่องมรดกของไทยนั้นไม่ใช้กับ ๔ จังหวัดภาคใต้ คือ ปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ในกรณีที่โจทก์และจำเลยเป็นคนอิสลาม

๑. มรดกได้แก่อะไรบ้าง

“มรดก” หรือ “กองมรดก” ของผู้ตายนั้น ได้แก่ ทรัพย์สินของผู้ตายที่มีอยู่ในขณะตาย แต่ไม่ใช่วามรดกของผู้ตายมีเพียงทรัพย์สินของผู้ตายเท่านั้น มรดกของผู้ตายยังรวมตลอดถึงสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ ของผู้ตายซึ่งมิใช่ทรัพย์สินของผู้ตาย แต่บางกรณี สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ของผู้ตายอาจไม่ใช่มรดกก็ได้ ถ้าสิทธิหรือหน้าที่ต่าง ๆ นั้นเป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้ตายที่ต้องทำเอง

สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่เป็นมรดกของผู้ตาย เช่น สิทธิหน้าที่ตามสัญญากู้ยืมเงิน ซื้อขาย จำนำ จำนอง หรือการละเมิด ตัวอย่างเช่น บิดา นาย ก ทำสัญญาจะขายนาให้กับนาย ค ต่อมา ค ได้ชำระเงินให้กับบิดา นาย ก เสร็จเรียบร้อยแล้ว และระหว่างนั้นบิดานาย ก ตาย ค จึงฟ้องขอให้บังคับ ก ปฏิบัติตามสัญญาจะขายนั้น ดังนี้ศาลก็ต้องพิพากษาให้ ก ผู้เป็นทายาทของบิดา ต้องปฏิบัติตามที่นาย ก เรียกร้อง คือ ต้องไปจดทะเบียนโอนที่นาให้กับนาย ค ตามสัญญานั้นเอง

ส่วนสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่ไม่อาจถือว่าเป็นมรดกของผู้ตายเพราะเป็นการเฉพาะตัวที่ผู้ตายต้องกระทำเองนั้น เช่น ก เป็นนักเขียนภาพ ข จึงไปจ้างให้นาย ก เขียนภาพตนเอง ต่อมาขณะนาย ก เขียนภาพยังไม่เสร็จ ก ถึงแก่ความตาย ดังนี้ ข จะไปบังคับให้ทายาทซึ่งอาจจะเป็นลูกของนาย ก วาดภาพนั้นแทนบิดาตนเองมิได้ เพราะถือว่าการวาดภาพนั้นเป็นการเฉพาะตัวของนาย ก เองที่จะต้องใช้ฝีมือตนเองกระทำขึ้นมา แต่ถ้า ข ไปให้ลูกของนาย ก วาดภาพให้ เพราะเห็นว่าลูกของนาย ก ก็เป็นนักเขียนเช่นเดียวกัน อย่างนี้ต้องถือว่าระหว่างลูกของนาย ก และ ข ได้มีการทำสัญญาต่อกันใหม่โดยไม่ถือว่าลูกนาย ก กระทำการในฐานะทายาทของนาย ก

๒. มรดกตกทอด เมื่อใด

มรดกจะตกทอดไปยังทายาททันที เมื่อเจ้ามรดกตาย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่มีข้อสังเกตว่าการตายของบุคคลนั้นในทางกฎหมายมีได้ ๒ อย่าง คือ ตายโดยธรรมชาติ และตายโดยผลของกฎหมาย

“การตายโดยผลของกฎหมาย” หรือที่เรียกว่า “สาบสูญ” คือการที่มีทายาทของบุคคลนั้น หรือพนักงานอัยการไปฟ้องร้องต่อศาลว่าบุคคลนั้นได้หายไปจากถิ่นที่อยู่เป็นเวลา ๕ ปี โดยไม่มีใครทราบข่าวของบุคคลนั้นเลย หรือไปอยู่ในสมรภูมิแห่งสงคราม หรือไปตกในเรืออัปปาง เมื่อนับเวลาหลังจากที่หมดสงครามแล้ว นับจากเรืออัปปางได้สิ้นสุดไปแล้วเป็นเวลา ๒ ปี และไม่มีใครรู้ว่าบุคคลนั้นอยู่ที่ไหนเป็นตายร้ายคืออย่างไร ดังนี้ถ้าศาลสั่งว่าบุคคลนั้นเป็น “คนสาบสูญ” ด้วยเหตุดังกล่าวแล้ว ก็ต้องถือว่าบุคคลนั้นได้ถึงแก่ความตายเช่นกัน และจะมีผลให้ “มรดก” ตกทอดไปยังทายาทเช่นเดียวกับการตายโดยธรรมชาติ

๓. ใครมีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตาย

เมื่อบุคคลตายทรัพย์สินหรือมรดกของผู้ตายจะตกทอดให้แก่ใครนั้นกฎหมายให้ความสำคัญกับความตั้งใจของผู้ตายเป็นหลักว่าจะยกทรัพย์สินให้แก่ใคร ถ้าผู้ตายทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้ผู้อื่นก็จะเป็นไปตามพินัยกรรม แต่ถ้าผู้ตายไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ กฎหมายกำหนดให้มรดกตกทอดแก่ทายาทที่เป็นลูกหรือญาติพี่น้องของผู้ตาย ดังนั้นทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก กฎหมายจึงแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ทายาทโดยธรรม และผู้รับพินัยกรรม

๓.๑ ทายาทโดยธรรม

ทายาทโดยธรรมตามกฎหมายได้แก่ ญาติ และคู่สมรสคือ สามีและภริยาของผู้ตาย

ญาติ กฎหมายได้จัดการลำดับญาติไว้แล้ว โดยให้ญาติสนิทที่สุดมาสิทธิได้รับมรดกเหนือกว่าญาติที่ห่างออกไป หากญาติที่สนิทที่สุดยังมีชีวิตอยู่ญาติที่สนิทน้อยลงไปจะไม่มีสิทธิได้รับมรดกเลย ตามหลักที่ว่า “ญาติสนิทพิชิตญาติห่าง” สำหรับลำดับญาตินั้น กฎหมายได้กำหนดไว้เรียงตามลำดับความสัมพันธ์ดังนี้

ลำดับที่ ๑ ผู้สืบสันดาน ได้แก่ บุตรของผู้ตาย ซึ่งอาจจะได้แก่บุตรในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ดังต่อไปนี้ คือ

(ก) **บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดก** ได้แก่ บุตรประเภทใดประเภทหนึ่งต่อไปนี้

(๑) บุตรที่เกิดจากบิด (ซึ่งเป็นเจ้ามรดก) กับมารดาซึ่งบิดามารดานั้นนั้นได้จดทะเบียนสมรสกันถูกต้องตามกฎหมาย

(๒) บุตรบุญธรรมของเจ้ามรดก กล่าวคือ เป็นบุคคลที่เจ้ามรดกได้จดทะเบียนรับเป็นบุตรบุญธรรม

(๓) บุตรซึ่งบิดา (ซึ่งเป็นเจ้ามรดก) กับมารดาได้จดทะเบียนสมรสกันภายหลังจากที่บุตรได้เกิดแล้ว

(ข) **บุตรนอกกฎหมาย** หมายถึง บุตรที่บิดา (ซึ่งเป็นเจ้ามรดก) ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับมารดา แต่มีพฤติการณ์ที่เปิดเผยบางอย่างของบิดาที่เป็นการรับรองว่าเด็กนั้นเป็นบุตรของตน เช่น อนุญาตให้เด็กใช้นามสกุลของตน หรือเป็นธุระพาบุตรไปฝากเข้าโรงเรียน หรือใครถามก็บอกว่าเป็นบุตรของตน เป็นต้น เพราะฉะนั้นถ้ามีพฤติการณ์ดังเช่นว่านี้ เด็กนั้นก็มิสิทธิรับมรดกของบิดา (เจ้ามรดก) เหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายทุกประการ

ลำดับที่ ๒ บิดามารดาของเจ้ามรดก ในกรณีของบิดา บิดานั้นจะต้องเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดก ถ้าเป็นบิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (กล่าวคือ ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาของเจ้ามรดก) แม้ว่าจะได้มีพฤติการณ์รับรองบุตรนอกกฎหมายว่าเจ้ามรดกเป็นบุตรตน ดังกล่าวในข้อ ข. ก็ตาม ก็ไม่มีสิทธิได้รับมรดกของบุตรตน ส่วนมารดานั้นย่อมเป็นมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดกเสมอ ไม่ว่าจะจดทะเบียนสมรสกับบิดาของเจ้ามรดกหรือไม่ก็ตาม

ข้อสังเกต

- (๑) บิดามารดาบุญธรรม ไม่มีสิทธิรับมรดกของบุตรบุญธรรม
- (๒) ในกรณีที่บิดาหรือมารดาทำการสมรสใหม่ หลังจากขาดการสมรสแล้ว แม่เลี้ยงหรือพ่อเลี้ยงย่อมไม่มีสิทธิรับมรดกของลูกเลี้ยง
- (๓) ลูกเขยไม่มีสิทธิได้รับมรดกของพ่อตา หรือแม่ยาย และพ่อตาแม่ยายก็ไม่มีสิทธิรับมรดกของลูกเขยเช่นกัน
- (๔) ลูกสะใภ้ไม่มีสิทธิรับมรดกของแม่สามีหรือพ่อสามี และแม่สามีหรือพ่อสามีก็ไม่มีสิทธิรับมรดกของลูกเขยเช่นกัน
- (๕) ลูกสะใภ้ไม่มีสิทธิรับมรดกของแม่สามีหรือพ่อสามี และแม่สามีหรือพ่อสามีก็ไม่มีสิทธิรับมรดกของลูกสะใภ้เช่นกัน

ลำดับที่ ๓ พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันกับเจ้ามรดก คือ พี่น้องเจ้ามรดกที่เกิดจากบิดามารดาเดียวกัน

ลำดับที่ ๔ พี่น้องร่วมแต่บิดา หรือพี่น้องร่วมแต่มารดาของเจ้ามรดก (หรือที่เรียกลูกติดพ่อลูกติดแม่)

ลำดับที่ ๕ ปู่ ย่า ตา ยาย ของเจ้ามรดก หมายถึง ปู่ ย่า ตา ยาย ของเจ้ามรดกจริง ๆ ไม่ใช่เป็นแต่เพียงนับถือว่าเป็นญาติ

ลำดับที่ ๖ ลุง ป้า น้า อา ของเจ้ามรดก หมายถึง ลุง ป้า น้า อา ของเจ้ามรดกจริง ๆ ไม่ใช่เป็นแต่เพียงเรียกว่า ลุง ป้า น้า อา

การแบ่งมรดกระหว่างทายาทโดยธรรม

(ก) การแบ่งมรดกในกรณีที่เจ้ามรดกไม่มีคู่สมรสในขณะตาย

ในกรณีที่เจ้ามรดกไม่มีคู่สมรส เช่น แต่งงานโดยไม่ได้อภิเษกสมรส หรือคู่สมรสตายไปก่อน หรือจดทะเบียนหย่ากันแล้ว กรณีเช่นนี้ก็ต้องแบ่งมรดกกันในระหว่างญาติเท่านั้น

ในการพิจารณาว่า ทายาทประเภทญาติจะได้รับมรดกเพียงใดมีดังนี้ กฎหมายได้ให้ทายาทในลำดับที่ ๑ กับลำดับที่ ๒ ได้รับมรดกร่วมกันก่อนถ้าไม่มีบุคคลทั้งสองลำดับ ทายาทในลำดับที่ ๓ จึงจะได้รับมรดก เช่น เจ้ามรดกตาย ในขณะที่เจ้ามรดกไม่มีพ่อ ไม่มีแม่ ไม่มีลูก มีแต่พี่น้องร่วมพ่อแม่เดียวกัน และมีลูกอีก ๑ คน ตามตัวอย่าง พี่น้องจึงไม่มีสิทธิได้รับมรดกเพียงลำดับเดียว ส่วนลูกไม่ได้เพราะเป็นทายาทในลำดับที่ห่าง

(ข) กรณีที่มีคู่สมรสอยู่ก่อนตาย

คู่สมรสของเจ้ามรดกนี้ หมายถึง สามีหรือภรรยาของเจ้ามรดกที่ได้จดทะเบียนสมรสกันถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น ฉะนั้น หากเป็นคู่สมรสของเจ้ามรดกที่เป็นแต่เพียงอยู่กินกับเจ้ามรดกจนสามีภรรยา แต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันให้ถูกต้องตามกฎหมาย คู่สมรสนั้นย่อมไม่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกเลย แต่หากเจ้ามรดกต้องการให้คู่สมรสของตนที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันมีสิทธิได้รับมรดกของตน ก็จะต้องไปจดทะเบียนสมรสกันให้ถูกต้อง หรืออาจทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกให้กับคู่สมรสนั้น

คู่สมรสของเจ้ามรดกที่ถูกต้องตามกฎหมายนั้นก็ย่อมมีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกเสมอ ร่วมกับทายาทประเภทญาติที่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกทุกลำดับ เพียงแต่ว่าส่วนแบ่งคู่สมรสนั้นจะมากน้อยต่างกัน กล่าวคือ ถ้าเจ้ามรดกมีญาติในลำดับต้น ๆ คู่สมรสก็จะได้รับส่วนแบ่งน้อย แต่ถ้าเจ้ามรดกมีญาติ ซึ่งเป็นทายาทโดยธรรมในลำดับท้าย ๆ คู่สมรสก็จะได้รับส่วนแบ่งมรดกมากขึ้น โดยกฎหมายได้วางอัตราส่วนมากน้อยไว้แล้ว

การรับมรดกแทนที่

ในกรณีที่ทายาทโดยธรรมลำดับที่ ๑ (ผู้สืบสันดาน) ลำดับที่ ๓ (พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน กับเจ้ามรดก) ลำดับที่ ๔ (พี่น้องร่วมบิดาหรือพี่น้องร่วมแต่มารดาของเจ้ามรดก) หรือลำดับที่ ๖ (ลูก ป้า น้า อา ของเจ้ามรดก) ได้ตายไปก่อนเจ้ามรดก หรือถูกกำจัดมิให้ได้รับมรดก (ซึ่งจะอธิบายต่อไป) โดยถูกกำจัดก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้าหากทายาทในลำดับดังกล่าวมีผู้สืบสันดานโดยสายโลหิตอยู่ (คือ บุตรของเจ้ามรดก ซึ่งไม่รวมถึงบุตรบุญธรรม) ก็ให้ผู้สืบสันดานโดยสายโลหิตนั้นเข้ามารับมรดกแทนที่ได้ ถ้าผู้สืบสันดานโดยสายโลหิตนั้นตายก่อนเจ้ามรดกหรือถูกกำจัดมิให้รับ

มรดกเช่นกัน ก็ให้ผู้สืบสันดานของผู้สืบสันดานนั้นรับมรดกแทนที่ต่อไปอีกจนกว่าจะหมดสายโลหิต (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๖๓๕)

ตัวอย่าง นายสมพงษ์ มีบุตรชื่อ นายสมศักดิ์ นายสมศักดิ์มีบุตรชื่อ นายสรพงษ์ ต่อมา นายสมศักดิ์ตายและหลังจากนั้นนายสมพงษ์ตาย ปัญหาที่ว่าถ้าหากเราจะแบ่งมรดกของนายสมพงษ์ (ไม่ใช่ของนายสมศักดิ์) มรดกของนายสมพงษ์จะตกให้แก่ใคร?

คำตอบก็คือ มรดกของนายสมพงษ์ ตามธรรมดาแล้วย่อมตกให้แก่บุตรคือ นายสมศักดิ์ แต่ นายสมศักดิ์ตายไปก่อนนายสมพงษ์ที่เป็นเจ้ามรดก แต่ในกรณีนี้ นายสมศักดิ์ยังมีผู้สืบสันดาน โดยสายโลหิตอยู่คือนายสรพงษ์ ดังนั้นนายสรพงษ์จึงเข้ารับมรดกของนายสมพงษ์ได้ โดยการเข้ารับมรดกแทนที่ คือเข้าแทนที่นายสมศักดิ์ได้ตามมาตรา ๑๖๓๕ ดังกล่าว สำหรับทายาทในลำดับที่ ๓, ๔ และ ๖ ก็วินิจฉัยทำนองเดียวกัน

๓.๒ ผู้รับพินัยกรรม

ผู้รับพินัยกรรม หมายถึง บุคคลหนึ่งซึ่งผู้ตายหรือเป็นบุคคลภายนอกทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้ผู้รับพินัยกรรมอาจเป็นญาติพี่น้องของผู้ตายก็ได้ พินัยกรรมนั้นกฎหมายบังคับว่าจะต้องทำเป็นหนังสือและถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้

ข้อสังเกต

หนังสือที่จะเป็นพินัยกรรมนั้น จะต้องมีข้อความ ระบุว่ายกทรัพย์สินให้ผู้ใดเมื่อผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตาย ถ้าไม่มีข้อความดังกล่าวระบุไว้ หนังสือนั้นอาจเป็นหนังสือยกทรัพย์สินให้โดยเสน่หาก็ได้ ผู้ทำพินัยกรรมจึงต้องระมัดระวังในเรื่องนี้

แบบของพินัยกรรม

กฎหมายกำหนดแบบของพินัยกรรมไว้ ๓ แบบ ผู้ทำพินัยกรรมประสงค์จะทำแบบใดแบบหนึ่งก็สามารถเลือกได้ตามใจชอบ

แบบที่ ๑ พินัยกรรมแบบธรรมดา

มีหลักเกณฑ์ในการทำดังต่อไปนี้

๑. ต้องทำเป็นหนังสือ ซึ่งจะเขียนหรือพิมพ์ก็ได้ เจ้ามรดกจะเขียนหรือพิมพ์เองก็ได้ หรือให้คนอื่นเขียนหรือพิมพ์แทนก็ได้

๒. ต้องลง วัน เดือน ปี ในขณะที่ทำพินัยกรรมนั้น

๓. เจ้ามรดกผู้ทำพินัยกรรมจะต้องเซ็นชื่อต่อหน้าพยานอย่างน้อย ๒ คนพร้อมกัน มีข้อสังเกตว่า ถ้ามีพยานอย่างน้อย ๒ คน ลงลายมือชื่อเป็นพยานขณะทำพินัยกรรม และได้เห็นผู้ทำพินัยกรรมลงลายพิมพ์นิ้วมือแทนการลงลายมือชื่อก็ถือว่าพยาน ๒ คนนั้น ได้รับรองการพิมพ์ลายนิ้วมือไปด้วยในตัว ไม่จำเป็นต้องมีพยาน ๒ คนลงลายมือชื่อรับรองลายพิมพ์นิ้วมือของผู้ทำพินัยกรรมอีกชุดหนึ่งต่างหากอีก (ฎ.๑๑๑/๒๔๕๗, ฎ.๖๑๕/๒๔๕๑)

ตัวอย่างแบบพินัยกรรมแบบธรรมดา

พินัยกรรม

ทำที่บ้านเลขที่ ๑๑ ซอยเพชรเกษม ๓๔

เขตภาษีเจริญ กทม.

วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๒๔

ข้าพเจ้า นายเกิด มั่งมีทรัพย์ อายุ ๕๐ ปี ตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านเลขที่ ๑๑ ซอยเพชรเกษม ๓๔ เขตภาษีเจริญ กทม. ขอทำพินัยกรรมกำหนดการเผื่อตายเกี่ยวกับทรัพย์สินของข้าพเจ้าดังต่อไปนี้

๑. ที่ดินโฉนดเลขที่ ๑๑ ตำบลบางจาก เขตภาษีเจริญ กทม. พรหมสิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งอุปกรณ์และสิ่งของภายในสิ่งปลูกสร้างซึ่งเป็นของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอยกให้แก่ นายสำราญ มั่งมีทรัพย์ บุตรชายของข้าพเจ้า

๒. ข้าพเจ้าขอตั้งให้นางสดสวย มั่งมีทรัพย์ ภรรยาของข้าพเจ้าเป็นผู้จัดการมรดก ทำหน้าที่รวบรวมทรัพย์สินมรดกของข้าพเจ้าทั้งหมด และจัดการให้เป็นไปตามพินัยกรรมฉบับนี้

ในขณะที่ข้าพเจ้าทำพินัยกรรมฉบับนี้ มีสติสัมปชัญญะดี มีสุขภาพสมบูรณ์ และมิได้มีผู้ใดมาข่มขู่หรือหลอกลวงให้ข้าพเจ้าทำพินัยกรรมฉบับนี้แต่อย่างใด พินัยกรรมฉบับนี้ทำขึ้นเพียงฉบับเดียว ข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยาน และข้าพเจ้าได้มอบพินัยกรรมฉบับนี้ให้กับนางสดสวย มั่งมีทรัพย์ เก็บรักษาไว้

ลงชื่อ.....(ลายเซ็น).....ผู้ทำพินัยกรรม
(นายเกิด มั่งมีทรัพย์)

ข้าพเจ้าผู้มีนามข้างท้ายนี้ได้นั่งเป็นพยานในการทำพินัยกรรมและขอรับรองว่าผู้ทำพินัยกรรมได้ลงลายมือชื่อข้างบนนี้ต่อหน้าข้าพเจ้าทั้ง ๒ คนนี้พร้อมกัน

ลงชื่อ.....(ลายเซ็น).....ผู้ทำพินัยกรรม
(นายสมาน ลมโชย)

ลงชื่อ.....(ลายเซ็น).....ผู้ทำพินัยกรรม
(นายสำราญ ร่ำรวยทรัพย์)

แบบที่ ๒ พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ

หลักเกณฑ์

๑. เจ้ามรดกผู้ทำพินัยกรรมจะต้องเขียนข้อความในพินัยกรรมทั้งฉบับ ด้วยลายมือของตนเอง

๒. ลงวัน เดือน ปี ในขณะที่ทำพินัยกรรมนั้น

๓. เจ้ามรดกผู้ทำพินัยกรรม จะต้องลงลายมือชื่อ(ลายเซ็น) ไว้ในพินัยกรรมนั้นจะลงลายพิมพ์นิ้วมือไม่ได้

ข้อสังเกต พินัยกรรมแบบที่ ๒ นี้ไม่ต้องมีพยานรู้เห็นในการทำพินัยกรรมแต่อย่างไร

แบบที่ ๓ พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง

เป็นพินัยกรรมที่ทำที่บ้านเมืองเป็นผู้จัดทำให้ คือต้องไปติดต่อขอทำพินัยกรรมแบบนี้ที่ว่าการอำเภอให้จัดการทำให้ โดยเป็นหน้าที่ของนายอำเภอ สำหรับขั้นตอนในการทำพินัยกรรมแบบนี้มีดังต่อไปนี้ คือ

๑. ผู้ทำพินัยกรรมต้องไปแจ้งข้อความที่ตนประสงค์จะให้ใส่ไว้ในพินัยกรรมของตน แก่ นายอำเภอ

๒. นายอำเภอต้องจดข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งให้ทราบนั้นลงไว้และอ่านข้อความนั้นให้พยานและผู้ทำพินัยกรรมฟัง

๓. เมื่อผู้ทำพินัยกรรมและพยานทราบแน่ชัดว่า ข้อความที่นายอำเภอจดนั้นเป็นการถูกต้องตรงกันกับที่ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งไว้แล้วให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

๔. ข้อความที่นายอำเภอจดไว้ นั้น ให้นายอำเภอลงลายมือชื่อและลงวัน เดือน ปี ทั้งจดลงไว้ด้วยตนเองเป็นสำคัญว่าพินัยกรรมนี้ได้ทำขึ้นถูกต้องตามข้อ ๑ ถึงข้อ ๓ ข้างต้นแล้วประทับตราตำแหน่งไว้เป็นสำคัญ

ดังนั้น พินัยกรรมแบบนี้ ขั้นตอนในการทำต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของนายอำเภอที่จะจัดการให้ การทำพินัยกรรมแบบนี้จึงสะดวกและไม่ผิดพลาดเพราะผู้ทำพินัยกรรมเพียงแต่แจ้งความประสงค์ให้นายอำเภอทราบว่าต้องการจะทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองก็เพียงพอแล้ว ต่อจากนั้นเป็นหน้าที่ของนายอำเภอที่จะจัดการให้ซึ่งการทำพินัยกรรมแบบนี้อาจจะทำนอกที่ว่าการอำเภอก็ได้ โดยไปยื่นคำร้องต่อนายอำเภอ

แบบที่ ๔ พินัยกรรมแบบเอกสารลับ

เป็นพินัยกรรมที่สร้างขึ้นโดยมีลักษณะเป็นเอกสารลับ กล่าวคือ ผู้ทำพินัยกรรมกับผู้เขียนพินัยกรรม(ในกรณีผู้อื่นเป็นผู้เขียน) เท่านั้นที่จะรู้ว่าพินัยกรรมนั้นมีข้อความอย่างไร ซึ่งพินัยกรรมแบบนี้มีหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการทำดังนี้คือ

๑. ผู้ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อในพินัยกรรม
๒. ผู้ทำพินัยกรรมต้องฉีกพินัยกรรมนั้นแล้วลงลายมือชื่อคาบรอยฉีกนั้น
๓. ผู้ทำพินัยกรรมต้องนำพินัยกรรมที่ฉีกนั้นไปแสดงต่อนายอำเภอและพยานอีกอย่างน้อย ๒ คนและให้ถ้อยคำต่อบุคคลทั้งหมดเหล่านั้นว่าเป็นพินัยกรรมของตน ถ้าพินัยกรรมนั้นผู้ทำพินัยกรรมมิได้เป็นผู้เขียนเองโดยตลอด ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องแจ้งนามและภูมิลำเนาของผู้เขียนให้ทราบด้วย

๔. เมื่อนายอำเภอจดถ้อยคำของผู้ทำพินัยกรรมและวัน เดือน ปี ที่ทำพินัยกรรมมาแสดงไว้บนซองนั้นและประทับตราตำแหน่งแล้ว ให้นายอำเภอ ผู้ทำพินัยกรรม และพยานลงลายมือชื่อบนซองนั้น

ข้อควรระวังในการทำพินัยกรรม

๑. ผู้เขียน หรือพยานในพินัยกรรม รวมทั้งคู่สมรสของผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมแบบต่างๆ นั้นจะเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรมนั้นไม่ได้
๒. บุคคลที่มีสถานะดังต่อไปนี้จะเป็นพยานในพินัยกรรมไม่ได้คือ
 - ก. ผู้ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ
 - ข. บุคคลวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ
 - ค. บุคคลที่หูหนวกเป็นใบ้หรือตาบอดทั้ง ๒ ข้าง

๔. ทายาทอาจไม่มีสิทธิรับมรดก

๔.๑ การตัดไม่ให้รับมรดก

ถ้าเจ้ามรดกไม่ต้องการให้ทายาทโดยธรรมที่เป็นญาติหรือคู่สมรสของตนได้รับมรดก ก็อาจจะทำการตัดสิทธิบุคคลเหล่านั้นมิให้รับมรดกของตนเลยก็ได้ โดยกฎหมายบัญญัติวิธีการไว้ ๒ วิธีคือ

วิธีแรก เจ้ามรดกทำเป็นหนังสือซึ่งมีข้อความกำหนดว่าขอตัดทายาทโดยธรรมคนไหน ของตนมิให้ได้รับมรดกและนำหนังสือนั้นไปมอบให้แก่นายอำเภอ

วิธีที่ ๒ เจ้ามรดกทำพินัยกรรมขึ้นฉบับหนึ่ง โดยระบุข้อความในพินัยกรรมว่า ขอตัดทายาทโดยธรรมคนไหนไม่ให้ได้รับมรดก

การแสดงเจตนาตัดทายาทโดยธรรมของตนมิให้ได้รับมรดกนี้ เมื่อเจ้ามรดกกระทำการดังกล่าวไม่ว่าโดยวิธีใดวิธีหนึ่งแล้วทายาทโดยธรรมที่ถูกตัดยอมไม่มีสิทธิได้รับมรดกของเจ้ามรดกเลย

๔.๒ การสละมรดก

ในบางกรณีทายาทโดยธรรมซึ่งเป็นญาติหรือคู่สมรสทายาท ผู้รับพินัยกรรมอาจจะไม่ต้องการทรัพย์มรดกของเจ้ามรดกเลยก็ได้ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ทายาทนั้น ๆ ก็จะต้องทำการสละมรดกตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ คือ

วิธีแรก การทำเป็นหนังสือสละมรดกมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ระหว่างทายาทด้วยกันเองว่าตนขอสละมรดก ซึ่งทายาทผู้สละอาจจะได้ค่าตอบแทน แต่ค่าตอบแทนที่ได้นั้นจะต้องไม่ใช่ค่าตอบแทนที่นำมาจากกองมรดก เพราะมิฉะนั้นแล้วจะกลายเป็นเรื่องแบ่งปันทรัพย์มรดกไม่ใช่การสละมรดก

๔.๓ การถูกกำจัดมิให้รับมรดก

ในบางครั้ง ถ้าทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกนั้นมีความประพฤติไม่สมควร หรือมีพฤติการณ์ที่ เปรียบเทียบทายาทคนอื่น กฎหมายจึงเห็นว่าทายาทผู้กระทำการดังกล่าวไม่สมควรจะได้รับมรดกจึงบัญญัติตัดสิทธิทายาทคนนั้นไว้ ๒ กรณีคือ

๑. ถ้าทายาทนั้นทำการยกย้ายปิดบังทรัพย์มรดก เช่น นำทรัพย์ไปซ่อนเสีย ปิดบังไม่ให้ทายาทอื่นรู้ว่าตนครอบครองทรัพย์มรดกอยู่ เป็นต้น ซึ่งหากมีพฤติการณ์เช่นนี้แล้วทายาทผู้นั้นย่อมถูกกฎหมายตัดสิทธิไม่ให้ได้รับมรดก ซึ่งการตัดสิทธินี้ จะมาน้อยเพียงใดมีรายละเอียดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๐๕

๒. ถ้าทนายทนายนั้นประพฤติตนไม่สมควร กล่าวคือมีพฤติการณ์ไม่สมควรตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น ข่มขู่เจ้ามรดก ข่มขู่เจ้ามรดกให้ทำพินัยกรรม ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งหากทนายทนายนั้นมีพฤติการณ์ดังกล่าวแล้ว ก็จะถูกกฎหมายตัดสิทธิมิให้รับมรดกเลย สำหรับพฤติการณ์ต่าง ๆ นั้นมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๖๐๖

๕. อายุความ

ทายาทผู้ใดได้รับมรดกอาจตกลงแบ่งมรดกกันเองได้ก็ได้โดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล โดยทำสัญญาตกลงกันเองว่าจะให้ใครได้มรดกส่วนไหนบ้าง

ถ้าตกลงกันไม่ได้ ก็ต้องฟ้องขอให้ศาลแบ่งมรดกภายใน ๑ ปี นับแต่เจ้ามรดกตาย มิฉะนั้นท่านว่าอาจจะเสียสิทธิเพราะคดีขาดอายุความ

ที่มา : กระทรวงยุติธรรม